

OUD HOORN

nummer **2**

29e jaargang,
15 juni 2007

In dit nummer o.a:

- Jaarletters van Hoorn
- Reclamekaartjes uit Hoorn
- Oostereiland
- De vertaling van de Kroniek van Velius komt eraan

Kwartaalblad van de Vereniging Oud Hoorn.
Losse nummers, voorzover voorradig verkrijgbaar tegen betaling van € 4,55 per stuk voor leden en € 5,70 voor niet-leden.
Voor bestellingen postgiro: 2144888

Vereniging Oud Hoorn:

Onder de Boompjes 22
1621 GG Hoorn
Tel. 0229-273570
e-mail: info@oudhoorn.nl
www.oudhoorn.nl

Openingsdagen verenigingsgebouw:

dinsdag, donderdag en
zaterdag 10.00-16.00 uur

Bestuur:

E. S. Ottens, voorzitter
J. H. J. Spiekker, penningmeester
Secretaris, vacature
L. van Apeldoorn
J. Bronkhorst
C. Droog
J. Floris
H. Stapel-Homma

Lidmaatschap Oud Hoorn:

minimaal € 20,50 per jaar, gezinslid € 10,-, inclusief toezending van het kwartaalblad.
Lid voor het leven door:

- een éénmalige bijdrage van minimaal € 572,- indien het lid 45 jaar of ouder is, of door:
- een éénmalige bijdrage van minimaal € 409,-, indien het lid 55 jaar of ouder is.

Giro 72 29 54 t.n.v.

Vereniging Oud Hoorn, lidmaatschap
Onder de Boompjes 22, 1621 GG Hoorn

Redactiecommissie:

A. J. N. Flaming, L. P. M. Hoozeveld,
R. de Knecht, B. H. T. J. Leek,
F. Uiterwijk, F. L. Zack

Redactie-adres:

F. Uiterwijk, Geldersesteeg 27
1621 LA Hoorn, tel. 0229-210220
femkeuiterwijk@hetnet.nl

Ereleden:

Mr. dr. B. R. Canneman (1909-1982)
H. Krijgsman (1914-1990)
D. Breebaart (1905-2002)
C. Kuppers (1921-1990)
Drs. H. M. van den Berg (1918-2005)
J. L. N. Dijkstra (1930-1992)
J. M. Baltus (1939-1994)
J. P. H. v.d. Knaap
J. E. J. Lamers
A. de Graaf
L. P. M. Hoozeveld
A. Boezaard
F. Uiterwijk
A. G. F. van Weel

Copyright:

Gehele of gedeeltelijke overname van teksten en/of illustraties uit dit blad is alleen toegestaan na toestemming van de auteur of de redactie van Oud Hoorn.

Productie kwartaalblad:

Vormgeving en pre-press:
Introscaan, Heerhugowaard
Druk: Drukkerij Klaassen B.V., Zwaag

INHOUD

Jaarletters van Hoorn.....	51
Van de bestuurstafel.....	62
Reclamekaartjes uit Hoorn.....	66
Stadsbeeld, restauraties, wijzigingen, verval.....	70
Men vraagt ons.....	79
Documentatiecentrum.....	83
Lezers schrijven.....	86
Oostereiland.....	88
De vertaling van de Kroniek van Velius komt eraan.....	91
Hoe Hoorn veranderde.....	92

Bij de voorplaat:

Op 17 maart j.l. vond een grote historische optocht plaats door het centrum van Hoorn ter gelegenheid van de viering van 'Hoorn, 650 jaar stad'. De stoet was heel lang en verdeeld in groepen mensen, die door middel van kleding en attributen een bepaalde tijd van die 650 jaar uitbeeldden. Om het begin van de vorige eeuw aan te geven, reden een aantal prachtige antieke auto's mee. De armoe van de visserij in de 20ste eeuw werd door leden van de Stichting De Hoornse Schouw uitgebeeld. De eerste groep mensen waren z.g. middeleeuwers en helemaal voorop reed natuurlijk Graaf Willem V. Onze stad kocht van hem voor 1550 schilden stadsrechten. (Heeft u al in het jubileumnummer gelezen, hoe dat gegaan is?) Graaf Willem werd gespeeld door Herman Freesen in toepasselijke kleding. Hij heeft zelfs paardrijles moeten nemen om tenminste stevig in het zadel te kunnen blijven! Waarvoor hulde! Uiterst links is nog juist onze burgemeester Onno van Veldhuizen in historisch kostuum te zien.

Foto's en illustraties:

Archief Westfriese Gemeenten, Mevr. V. C. M. Hart-Overman, Jos v. d. Lee, Rijksmuseum, Willy Spel-Nannings, Karin Wester, F. Zack, Wim Oussoren.

Volgend nummer en inleverdatum kopij:

Het volgende nummer (29e jaargang nr. 3) zal omstreeks 15 september 2007 verschijnen. U wordt verzocht eventuele kopij voor dit nummer uiterlijk 1 augustus 2007 in te leveren bij het redactie-adres: F. Uiterwijk, Geldersesteeg 27, 1621 LA Hoorn.

Westfries Museum:

Rode Steen 1, Hoorn (tel. 0229-280022). Geopend: het gehele jaar, maandag t/m vrijdag van 11.00 -17.00 uur, zaterdag en zondag van 14.00-17.00 uur.
Bureau: Achterom 2-4, 1621 KV Hoorn.

Westfries Archief:

Regionaal Historisch Centrum voor oostelijk West-Friesland.

Bezoekadres: Blauwe Berg 5c, 1625 NT Hoorn

Postadres: Postbus 603, 1620 AR Hoorn

Telefoon: 0229-282500

Email: info@westfriesarchief.nl

De studiezaal is geopend van dinsdag tot en met vrijdag van 9.00-17.00 uur.

Vanaf 16.30 uur kunnen geen stukken meer worden aangevraagd.

Avondopenstelling elke tweede en vierde donderdag van de maand van 19.00-21.45 uur.

Museum van de Twintigste eeuw / Maquette Hoorn anno 1650.

(Eigendom van Vereniging Oud Hoorn):

Bierkade 4 en 4a, Hoorn. Geopend: dinsdag t/m zondag van 10.00-17.00 uur.

Jaarletters van Hoorn

A. Appel

In het boekje 'Nederlandse Gewichten' van K.M.C. Zevenboom en D.A. Wittop Koning uit 1953 werd door Zevenboom de eerste aanzet gegeven tot een onderzoek naar de ijkletters van Hoorn. In het Westfries Museum te Hoorn had hij op messing gewichten, houten inhoudsmaten en houten ellematen jaarletters gevonden die (op de houten voorwerpen) een aantal malen werden vergezeld door complete jaartallen, steeds samen met het ijkmerk 'hoorn': een afbeelding van een jachthoorn met draaglint, ontleend aan het stadswapen (zie tabel B). Zo vond hij: S-1753, T-1757, X-1769, A-1781, B-1785, C-1789, D-1793. Uit deze schaarse gegevens trok Zevenboom de voorlopige conclusie dat Hoorn een vierjaarlijkse ijk had, maar hij gaf toe dat drie jaartallen (1675, 1679, 1722 op een ellestok) niet goed pasten in datzelfde vierjaarlijkse patroon. Ook constateerde hij dat op enkele gewichten bepaalde letters wel driemaal voorkwamen. Dat zou dan op een gebruiksperiode van zo'n 200 jaar duiden! Hij besluit zijn Hoornse artikel dan ook met de opmerking: *Een nader onderzoek in het archief van Hoorn kan wellicht de oplossing brengen van de jaarletters van deze stad.* Het is inmiddels een halve eeuw later, maar blijktbaar is er nooit een fanatieke *Horinees* geweest die de handschoen heeft durven opnemen. Nu is er wel een fanatieke *Henkuzer* (iemand dus van een concurrerende stad, nota bene Enkhuizen!) die vreemd genoeg een stuk of wat Hoornse gewichten in zijn verzameling heeft, maar ja, krijg hem maar eens zo ver dat hij wat uitzoekt over

Hoorn, terwijl er van Enkhuizen nog zoveel onbekend is. De redacteur van 'METEN & WEGEN' heeft dat dus toch voor elkaar gekregen.

In het Westfries Museum heb ik eerst de daar aanwezige maten en gewichten aan een nieuw onderzoek onderworpen. Dankzij de volledige medewerking van adjunct-directeur en conservator Carel de Jong heb ik alle voorwerpen van alle kanten kunnen bekijken en opmeten. Dat leverde al meteen verrassende gegevens op. Op een niet door Zevenboom genoemde graanmaat (afb. 15) vond ik E-1806, F-1808, H-1813 en L-1820. Hier dus geen vierjaarlijkse ijk meer, en ook geen logisch vervolg op D-1793.

Verder kwam ik tot de ontdekking dat Zevenboom de ellematen niet in handen heeft gehad. Er staan namelijk veel meer gegevens op dan hij beschrijft: de ellestok met 1737-X-1769 blijkt op een andere zijde ook nog de letter O (behorende bij 1737) te hebben staan en verder blijkt deze stok veel ouder dan 1737 te zijn. Op één kant staat in gotische letters de tekst *by my griet broers doechter van venhuysen doet / alle meschen recht en nyemaent ongelyck wyllye koemen / int hemelryck anno 163...* Blijkbaar is deze stok zijn loopbaan begonnen als particuliere maat en pas honderd jaar later is er een handelsmaat van gemaakt (afb. 12a/b). Toen is er waarschijnlijk het tinnen dopje opgezet, waarbij het oude jaartal is verminkt.

Ook bij een tweede ellestok heeft Zevenboom niet alles goed kunnen bekijken. Hij noemt de jaartallen 1675, 1679 en 1722 (moet 1712

zijn), zonder vermelding van letters (afb. 11a/b). Ik vond op één kant 1712, H, hoorn, 1679, 1675, Z. Op de volgende kant staat de maatverdeling met tussen de nulstreep en het handvat: hoorn-X en drie vreemde streepjes. Op de daarop volgende kant staat (deels op de kop) 1660, 1668, Z, hoorn-A-1688, hoorn-B, hoorn-C, hoorn-D, hoorn-E, hoorn-F, hoorn-G. Op de vierde kant staat nog een maatverdeling, die deels is weggeschuurd. Het verschil met de goede maatverdeling is gemiddeld 7 mm. Blijkbaar vond de ijkmeester het bij een slijtage van 7 mm tijd worden om een nieuwe maatverdeling aan te (laten) brengen. Aan beide kanten kom ik voor de gehele el op een lengte van 711 mm, dezelfde lengte als ik vond bij de eerder genoemde el. Zevenboom stelde in 1964 de Hoornse el op 708 mm, wat gebaseerd is op de opgave van Van Swinden die de el in 1812 gelijkstelde met 27,5 Amsterdamse duim. Die manier van aanduiden wijst op een afronding (711 mm is 27,636 Amsterdamse duim).

Uit het depot werd nog een derde ellestok voor me gehaald, met daarop alleen hoorn-A-1781 en wederom een totale lengte van 711 mm. De gemiddelde lengte is zelfs 712 mm maar de onderlinge verdeling is niet zo precies. Deze derde el is welswaar niet zo spectaculair als de andere twee, maar geeft een mooie bevestiging van de bekende gegevens. Ik moet hier nog even opmerken dat bij het berekenen van de totale (meet)lengte van een el het beste kan worden uitgegaan van de afstand tussen het beginstreepje (bij het

1560 A	1610 A	1656 S	S	A	1733 N	N	A	18xx D	D
1561 B	1611 B	1660 T	T	A	1737 O	O	J	1806 E	E J
1562 C	1612 C	1668 V	V	A	1741 P	P	A	1808 F	F J
1563 D	1613 D	1675 W	W	A	1745 Q	Q		18xx G	G
1564 E	1614 E	1679 X	X	A	1749 R	R		1813 H	H A J
1565 F	1615 F	1682 Y	Y	A	1753 S	S	A	1815 I	I A
1566 G	1616 G	1685 Z	Z	A	1757 T	T	J	1817 K	K A
1567 H	1620 H	1688 A	A	A	1761 U	U	A	1819 L	L A
1568 I	1622 J	1692 B	B	A	1765 W	W	A	1821 M	M A
1569 K	1627 K	1695 C	C	A	1769 X	X	J	1823 N	N A
1570 L	1632 L	1698 D	D	A	1773 Y	Y		1825 O	O A
1571 M	1635 M	1701 E	E	A	1777 Z	Z		1827 P	P A
1572 N	16xx N	1704 F	F	A	1781 A	A	J	1829 Q	Q A
1573 O	1640 O	1707 G	G	A	1785 B	B	J		
1574 P	1646 P	1712 H	H	A	1789 C	C	J		
1575 Q	1646	1717 J	J	A	1793 D	D	J		
1576 R	16xx Q	1721 K	K	A	1797 E	E	A		
1577 S	1652 R	1725 L	L	A	1xxx B	B			
1578 T	1652	1729 M	M		18xx C	C			

Tabel A Jaarletters van Hoorn, afgeslagen op metalen voorwerpen.

		1615		1616		1646	
1652		1656		1675		1679	
1737		1745		1773		1781	
1785		1802?		1817			

Tabel B Enkele variaties van het stadsmerk van Hoorn tussen eind 16e eeuw en 1817, afgeslagen op metalen voorwerpen (lood, messing en tin).

handvat) en het middenstreepje (meestal aangeduid door een extra, schuin streepje) omdat de top door slijtage vrijwel nooit het werkelijke uiteinde aangeeft. Ter ondersteuning van dat gegeven kan de afstand tussen de overige maatstreepjes worden gemeten, maar als blijkt dat daar afwijkingen bij voorkomen, begin ik wat te twijfelen aan de juistheid van het middenstreepje en probeer ik een lengte te vinden die het beste aansluit bij de meeste streepjes.

Het bezoek aan het museum heeft dus een schat aan informatie opgeleverd en na dat veelbelovende begin heb ik gedaan wat Zevenboom suggereerde: ik heb verscheidene dagen doorgebracht in het Archief van de Westfriese Gemeenten te Hoorn en heb daar voornamelijk keurboeken doorgeworsteld, een stuk of dertig, in allerlei vormen: losse gedrukte keuren (vaak opgevouwen), ingebonden gedrukte keuren, boeken met 16e eeuwse keuren in 16e eeuws handschrift (voor mij vrijwel onleesbaar), maar dezelfde keuren gelukkig ook in een wat beter leesbaar 18e eeuws handschrift. Op die manier vond ik af en toe een keur van een bepaald jaar, waarin ook een letter werd

genoemd. De eerste keur die ik vond was van 8 juni 1668. Ik laat nu een deel van die tekst volgen: *Eerstelijck dat alle de Burgers ende Ingesetenen deses Stadt / mitsgaders de Landt-saten in de Dorpen ende Gehuchten binnen ende onder de Jurisdiction van dien gelegen; 't zy Herbergiers / Taverniers / Wijn / Bier / Brandewijn / Asijn / Olie of eenige natte Waeren verkoopende / of daerinne handelende; 't zy Winckeliers / Kramers en anderen / met de Elne of Mate eenighe Waeren en Koopmanschappen ventende ende distraherende / tusschen dit en den eerste Augusti aenkomende / sullen gehouden zyn alle Elnen / Gewichten / Maten / Vaten / Kleyntjes / half-Kleyntjes / Schepelen / half-Schepelen / Taecken / half-Taecken / Koppen / half-Koppen / Kannen / Kruyckjens / daer mede men drooghe of natte Waeren / item / allerhande Zijde / Linnen of Wollen Stoffen / oock Wijn / Bier / dick en dun / Brandewijn / Gedistilleerde Wateren / Asijn / Sout / Meel / Melck / Gort / Appelen / Peeren / Nooten / Koorn ende Bôter / in 't groot of kleyn / is verkoopende / by de geswooren Branders ende EYkers / ofte des Stadts Bôden sullen moeten doen Branden en Eycken met de Letter V. Anno 1668. ende 't Wapen van HOORN.*

Het tweede artikel luidt: Keuren

ende Statuëren voorts wel expresselijck dat alle Tinnen Flap- of Bier-kannen / als mede de Tinnen Wijnkannen / daer uyt men in de Herberghen of Tavernen / Bier of Wijn sal drincken / sullen moeten hebben de Peyl / welcke Peyl gestelt sal moeten werden een Hoornsche hout-duym beneden de rande van de Kannen / soodanigh dat het midden van de Peyl sal moeten wesen de rechte grootte van de Mate / alhier gebruyckelijck: daer-en-boven sullen de Tap-kannen en Kruyckjens / by een van des Stadts Bôden / zyn of moeten wesen Ge-eyckt / in conformité van de Mate / de Bôden ten dien eynde / om daer naer te Eycken.

Deze keur vermeldt ook nog eens het verbod op loden gewichten van $\frac{1}{8}$ t/m 2 pond. Dat verbod stond eerder in een keur van 23 juli 1605: *Item, dat alle kramers, Winkeliers, Zuyvel-verkoopers en alle anderen, die bij de gewigte hare Waren uijtslijten, over een Maant na de Publicatie van dezen, niet en sullen mogen gebruiken, nog in haar Huijsen of Winkels hebben, enige Wigten van loot, niet exceдерende de swaarte van 2. ponden. Maar sullen in plaats van dien, beginnende van een halfvierendeel pont tot de 2. ponden toe, beijde inclusive, na 't verloop van een Maand na desen dag, moeten hebben en gebruiken Wigten van koper gemaakt en bovendien*

Afb. 1 Loden gewicht van een kwart pond, gegoten in een kom van een sluit-gewicht. Slechts gemerkt met een gekroond schild met hoorn. Massa 119,6 g.

Afb. 3 Loden gewicht van een kwart pond, gegoten in een kom van een sluitgewicht. Gemerkt met hoorn in schild en een kleine gotische jaarletter c. Massa 117,3 g.

Afb. 2 Loden gewicht van een kwart pond, gemerkt met hoorn in schildje en jaarletter E in rechthoek. Massa 119,53 g.

Afb. 4 Bovenzijde van een blokgewicht uit Hoorn met jaarletter Q (omstreeks 1650), jaartal 1652 en jaarletter A van 1781.

Afb. 5 Bovenzijde van een blokgewicht uit Hoorn met jaarletters tussen 1656 en 1701.

Afb. 6 Bovenzijde van een blokgewicht van een half pond, geijkt door Jan Lemmerman in Amsterdam, 1712. Herkeurd in Hoorn, 1789–1797 en op de zijkant verder tot en met 1819.

behoorlijk geejkt, gelijk ook alle andere swaarder gewigten na behoren sullen moeten geejkt wesen.

Men was blijkbaar nogal tevreden met de tekst van de keur van 1668, want de Keure ende Ordonnantie op 't Yken van d'Ellens, Maten, Gewigten, Kannen, &c. binnen de Stad en Jurisdictione van HOORN van 10 september 1753 bevat precies dezelfde tekst, alleen is de spelling wat gemoderniseerd. Er is wel één opvallend verschil: de pegel van de tinnen maten moet in 1753 een Hoornsche halve Hout-duym beneden de rand zitten in plaats van één duim.

Er wordt steeds gesproken over de Stad en Jurisdictione van Hoorn. Die jurisdictione (rechtsgebied) omvat de dorpen Schardam, Beets, Ouden-dijk, Scharwoude, Grosthuisen, Avenhorn, Mijsen, Berkhout, Wadway, Wognum, Zwaag, Nibbixwoude en Hauwert, die alle al in de 15e eeuw met Hoorn zijn verenigd. In 1811 kwam aan die vereniging een einde, nadat in de periode 1795–1803 het merendeel van de dorpen al los van Hoorn was geweest.

De oudste keur die ik heb gevonden is gedateerd 21 april 1528: *Maaten, gewigten en ellens betreffende.*

Van de Gebrande Maaten. Item geen gast sal syn waer moeten uytmeeten In den Jaermarkt weekmarkten dan metter Stede gebrande maat, geejkte Wicht en der Stede ellens op een boeten van een Car.gulden.

Noch van de Zelve. Item niemand moet melk of Wijje binnen dese Stede vercofen dan met vaten en maten die mit der Stede brand geteijckent syn by een boeten van een Car.gulden en dat vat en die maat verbeurt.

Van de Wijjn Maat en heur gelijke. Item die Wyn-Asyn-honich-Oly-Biermaat, en voort al het geen by sulke maat vercoft word, sal voortaan wesen een gelyke maat op een Carolus gulden te verbeuren.

Van de Gewichten. Item zoo moet

niemand binnen of buyten syn huize weegen dan alleen mit looden yseren en metaale gewichte; ende die deeser Stede tyken heeft by een boeten van een Car.gld. en de gewigte verbeurt.

Van der Stede Brandteijken. Item men sal in geene herbergen met eenige kannen of maten 't zy groot of kleyn wyn of bier moeten tappen dan die geejkt syn metter Stede brandteijken by een boeten van een Car.gld. en die Can verbeurt.

Van Wyt te meeten bij maaten. Item niemand sal met Schepelen Taecken en andere klyne of groote maten enige goeden binnen dese en hare Jurisdictione moeten uytmeeten of ontvangen dan alleen met maten die mit Stedeteijken geejkt ende geteijckent syn op de voorschreven boeten en die maet verbeurt.

Van uytmeeten by de Ellen. Item men sal binnen dese Stede en hoir Jurisdictione anders geen Ellen gebruycken dan die de lankte heeft van de Elle hangende voor het Stadhuys: op gelyke boeten en de Elle verbeurt.

In deze tekst wordt als enige ijkmerk het stadsteken genoemd. Jaarletters komen pas voor in de keur van 1560, die door Zevenboom al werd genoemd en die ik hier volledigheidshalve ook nog eens vermeld:

Keur van 3 februari 1560: *dat alle kannen maten gewigten, ellens alle jaren moeten vereijct worden met de letteren van a.b.c. vervolgens. Te weten dat alle kannen, dair inne men wijn ofte bier binnen deser stede ofte jurisdictione van dien tappende zijn, zullen dit tegenwoirdige jair LX geejkt ende geteijckent worden mitter lettere A ende voorts alle jaeren hierna mit eenen bijzonderen letter volgende dordonant[ie] van den a b c. Alle maeten tzij cleijn ofte groot dair inne men natte ofte drooghe substantie meetende zijn, insgelijcx alle gewichten tsij cleijn ofte groot, voorts alle ellens daer mede men binnen deser stede ofte jurisdictione van dien wegende ende meetende zijn, zullen voor dit loopende jaer LX oick geejkt ende gheteejckent wesen mette letter A*

ende insgelijcx voorts alle jaer hier nae mit een bijzonderen letter in manieren als vooren, opte pene zoe dick ende meenichwerffe ijmant daer van bekuert worde telcke reijisse van ijder kan, mate, gewicht ende ellens te verbeuren xx stivers ende dair boven die maten, ellens ende gewichte verbeurt.

Opvallend is dat in de keur van 1560 wel gesproken wordt over het ijken met een letter, maar dat over het in 1528 genoemde stadsteken niet wordt gerept. Mogelijk vond men dat zo vanzelfsprekend dat men het niet vermeldenswaard achtte. Ook in de eerstvolgende keur die ik vond met een jaarletter (1615) wordt geen stadsteken genoemd. In mijn collectie bevinden zich diverse loden gewichten (bodenvondsten Hoorn) waarop de volgende merken te vinden zijn: a) alleen merk 'hoorn' (stadsteken), te dateren tussen 1528 en 1560; b) merk 'hoorn' plus letter, te dateren tussen 1560 en 1605; c) twee dezelfde kleine gotische letters zonder stempelveld.

Van a) zijn diverse gewichten van afwijkende vorm gevonden, namelijk hoger en niet gegoten in sluitgewichtpijlen (zoals b en c). De loden gewichten in mijn collectie en die ik heb gezien in andere collecties hebben naast de 'hoorn' (meestal in een soort schild) altijd maar één jaarletter, vaak een kleine gotische letter in rond stempelveld. In de keur van 1560 lees ik toch over herijk, maar bij de loden gewichten zie ik daar niets van. Van type c) heb ik slechts één exemplaar en in andere collecties heb ik een soortgelijk gewicht niet aangetroffen. Of het inderdaad een in Hoorn geejkt gewicht is, is dan ook niet met zekerheid te zeggen. Om op de keurboeken terug te komen: gelukkig heb ik ook keurboeken gezien die in chronologische volgorde waren geschreven en soms zelfs waren voorzien van een index. Ik kon daar wat

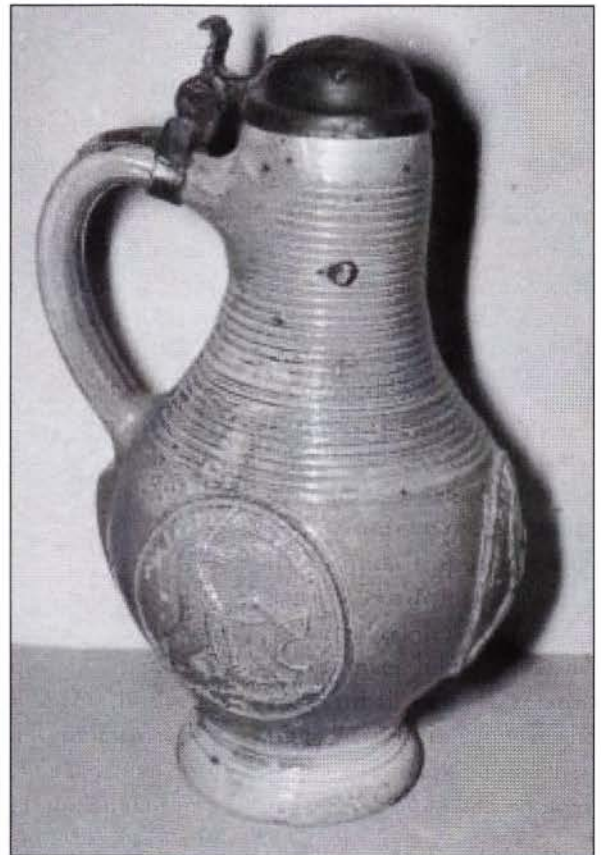
Afb. 7a-c Blokgewicht van 1 pond, geijkt in Hoorn, 1729, 1737, 1741, 1781-1819.

Afb. 8a/b Krukgewichtje van een achtste pond uit Hoorn met jaarletters B, C, D en L van 1785, 1789, 1793 en 1819.

Afb. 9a/b Gres kruik met zoutglazuur bedekt. Pegel rechts in de hals. Voorzien van een tinnen deksel met tweekakig scharnier. Op het deksel jaarletter F van 1615 en het merk van Hoorn. De pegel is niet gemerkt. Op de buik van de kruik is driemaal hetzelfde medaillon aangebracht: LAN ALLERSG boven een eenhoorn die het wapen van Hoorn vasthoudt. Hoogte incl. deksel 210 mm.

gerichter in zoeken en heb zo per dag wel eens een stuk of tien ijkletters met bijbehorend jaartal gevonden. De vorm van een bepaalde jaarletter, zoals afgebeeld door de schrijver, sluit echter nooit aan bij de vorm van die letter zoals die op een gewicht of maat voorkomt.

Het blijkt dat de door Zevenboom veronderstelde vierjaarlijkse ijk inderdaad voorkwam, en ook in een keur van 25 november 1771 met name wordt genoemd: *Keure op het verkoopen van aardappelen binnen deze stad en bepalen van de maten waarmede te meten.*

Mijne Heere &^a in ervaring gekomen zijnde, dat in 't verkopen van aardappelen binne deze stad verschijde kuade practijcquen zijn ingeslopen daarin bestaande dat in het meeten derzelve een ijgelyk zich schijnt te bedienen van sodanige soort van tonnen, maten en mandjes als haar goeddunkt, sonder dat dezelve een behoorlijke egale groote hebben, en een evenredige quantiteyt in zig bevatten, daardoor word veroorzaakt, dat de lieden in het koopen van aardappelen in hare maat werkelijk worden verkort, waarbij nog komt dat bevonden is dat sommige winkeliers in het verkoopen en uitventen van aardappelen zig bedienen van maten welke niet behoorlijk zijn geeykt, het welk direct strijd tegen de keure dezer Stad en de Schouw die om de vier jaaren over alle maten, ellen en gewigten, alhier word gehouden en dewijl de aardappelen meest bij de klijne gemeente worden gebruikt en het gansch onbehoorlijk is dat dezelve tegenwoordig door de duurte der levensmiddelen werkelijk wordende gedrukt, nog daar en boven in 't koopen van het haar benodigde voedsel in de mate van hetzelfde zoude worden te kort gedaan (etc.).

Dit is overigens de enige keur over vierjaarlijkse ijk die ik heb kunnen vinden, en deze ben ik diverse malen tegengekomen. Die vierjaarlijkse ijk kwam echter alleen voor in de periode 1712–1797.

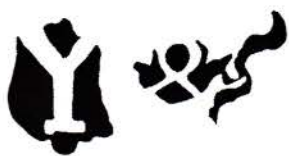
Daarvoor en daarna waren er weer andere systemen, zoals uit de nu opgestelde lijst van jaarletters (zie tabel A) blijkt: van 1560–1616 een jaarlijkse ijk, vervolgens een periode met wisselende tussenpozen, variërend van 2 tot 7 jaar, en na 1800 een tweejaarlijkse ijk (met een verschuiving tussen 1808 en 1813). Helaas heb ik over de periode 1797–1813 niets in de boeken kunnen vinden. Drie gewichten in het Westfries Museum hebben gelukkig een prachtige reeks jaarletters die keurig in volgorde staan en de periode 1785–1817 gemeen hebben. Bij alle drie is die reeks zoals op mijn lijst, dus BCDEBC-DEFGHIK.

Het verschil in andere ijken wijst erop dat die drie gewichten niet gebruikt zijn door één eigenaar, zodat ik tot de conclusie kom dat er na 1797 met een nieuw alfabet is begonnen, echter beginnende met de B. Met dat nieuwe alfabet kwam ook een einde aan de vierjaarlijkse ijk. Die veranderingen hebben ongetwijfeld te maken met de Franse overheersing. Als voortzetting van de Franse revolutie in 1789 werd Nederland in 1795 door Frankrijk bevrijd (volgens Frankrijk) of bezet (volgens Nederland). In Frankrijk werd in datzelfde jaar het metrieke stelsel ingevoerd en al gauw probeerden de Fransen ook in Nederland orde op zaken te stellen. Zo probeerde men bepaalde veelgebruikte maten en gewichten te doen gelden voor heel Nederland (bijvoorbeeld de Rijnlandse roede als basis voor landmaten) en in de wet van 1 februari 1809 werd zelfs de invoering gelast van het metrieke stelsel (wat uiteindelijk in 1820 daadwerkelijk gebeurde voor gewichten en lengtematen). In Frankrijk begon men in 1802 met het gebruik van jaarletters voor jaarlijkse herijk, te beginnen met de letter A. Mogelijk

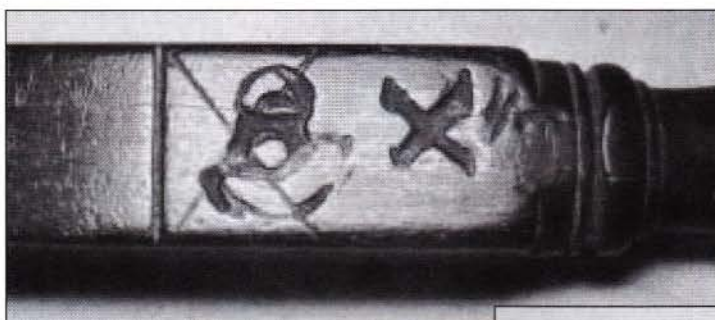
heeft men toen onder de Franse invloed in Hoorn besloten tot een tweejaarlijkse herijk, als een compromis tussen de oude vierjaarlijkse en de nieuwe Franse jaarlijkse. De onregelmatigheid tussen 1808 en 1813 heeft waarschijnlijk te maken met wat Zevenboom over het ontbreken van Trooise jaarletters voor 1812 en 1813 opmerkt (Amstelodamum 1953, p. 80): 'We mogen hier waarschijnlijk wel uit afleiden dat [ijkmeester] Nagel tijdens de inlijving bij Frankrijk zijn werkzaamheden heeft moeten beperken...'. Die inlijving bij Frankrijk, waarbij Nederland rechtstreeks onder het gezag van keizer Napoleon viel, duurde van 13 december 1810 tot 11 april 1814. Die politieke veranderingen hadden hun weerslag op diverse terreinen. Zo vond bijvoorbeeld in 1811 in Nederland geen muntslag plaats, iets wat verder alleen na 1945 ooit is voorgekomen.

Vanaf 1813 zijn de Hoornse jaarletters keurig elke twee jaar terug te vinden in de keurboeken, en wel tot en met 1829. In 1820 is weliswaar in Nederland het metrieke stelsel ingevoerd, maar dat gold eerst alleen voor gewichten en lengtematen. De invoering van metrieke inhoudsmaten gaf echter zoveel problemen dat de inhoudsmaten voor droge waar in 1823 en die voor natte waar pas in 1830 kon worden gerealiseerd. Daarom liepen de Hoornse (voormetrieke) jaarletters door tot en met 1829. Er zijn tot nu toe echter geen Hoornse inhoudsmaten bekend met jaarletters van na 1820, zodat de vorm van de letters M–Q onbekend is. Vermeldenswaard is in dit verband de spanen inhoudsmaat in het Westfries Museum, waarop als laatste herijk de letter L en het jaartal 1820 voorkomt, terwijl dit volgens de keur 1819 zou moeten zijn.

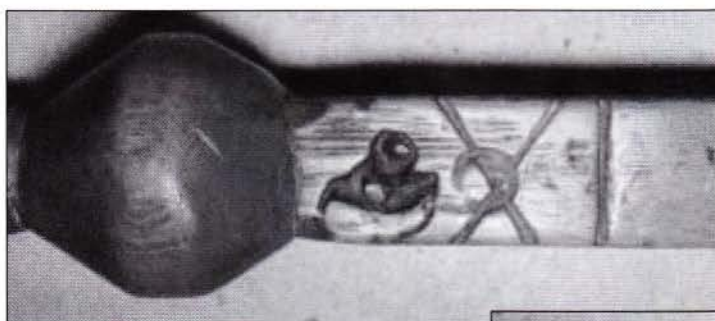
In het keurboek van 2 juni 1801 tot

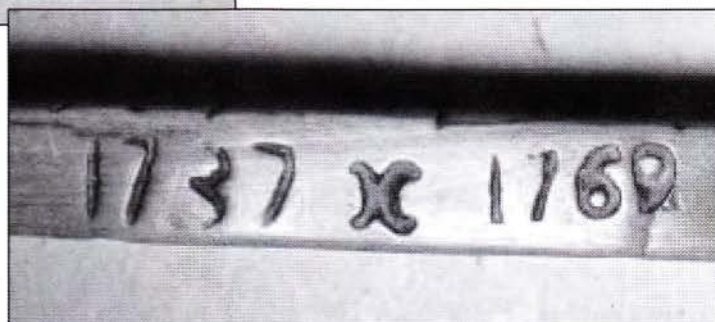
Afb. 10a Twee messing inhoudsmaten, gegoten, met ingezette latoenkoperen bodem. Het grote exemplaar is links van het handvat gemerkt met een jaarletter Y en hoorn; inhoud bepaald door waterweging op 714,5 ml (1 pint voor wijn en gedestilleerd). Het kleine exemplaar is ongemerkt en meet 352,5 ml.

Afb. 11a/b Enkele ijkmerken op een ebbehouten ellestok, geijkt tussen 1660 en 1712: jaarletter X (1679) met hoorn bij het begin van de schaalverdeling, jaartal 1712 + bijbehorende jaarletter H.

Afb. 12a/b Ijkmerken van Hoorn van 1737, jaarletter X van 1769 en bijbehorend jaartal. Bij het begin van de schaalverdeling het merk hoorn en jaarletter O van 1737.

en met 5 januari 1808 kwam ik overigens ook wat merkwaardigs tegen: *Waarschuwing: Dat alle Zoutmaten 's Jaarlijks in de Maand July door den Eiker moeten worden gebrand of gestempeld en welk brand of stempel in dit Jaar zoude moeten zijn de Letter I. en wijders dat de Keetmeesters, uit wiens Keet (...), gedateerd 16 juli 1805. Voor de zoutmaten gold toen dus een jaarlijkse ijk, waarschijnlijk vanaf 1798 of iets later. De letterreeks wijkt daarom af van de overige maten en gewichten. Dat uit de pas lopen heeft niet zo lang geduurd, want de keur van 31 mei 1815 luidt: Dat alle In en Opgezetenen dezer Stad, het zy winkeliers, kramers en anderen, welke met de Ellen, gewigten of maten, enige waren of Koopman Schappen Verkoop en Uitventen, gehouden zullen zijn, tusschen dato dezer en den 15 September eerstkomende, alle Ellens, Gewigten, Maten, Vaten, Kleintjes, Halfkleintjes, Schepelen, Halfschepelen, taken, halftaken, Koppen, halfkoppen, manden, kannen en soortgelijke waarmede men droge of natte waren, als Wyn, Bier, Brandewyn, gedistilleerde wateren, azyn, zout, meel, melk, gort, aardappelen, peeren, nooten, koorn, boter en andere zaken in 't groot of klein is verkoopende, by den Gezworen StadsYker te laten branden en Yken met de letter I. en het wapen van deze Stad, met uitzondering van die Maten, welke tot het meten van Wyn, Bier, Brandewijn, Gedistilleerde wateren en Azyn gebruikt worden, als welke in voege voormeld, zullen moeten worden geeykt door dezer Stads Bodens; en alle Maten, in Vaatwerk bestaande, door de voogden van het voormalig Kuipers Gilde, op poene van, ter contrarie doende, voor elke El, maat, gewigt als anderzints, het welke had behoren geeykt te zijn, te verbeure voor de eerste reize eene boete van twee guldens, voor de tweede reize (etc.).* Overigens was er twee eeuwen eerder ook al sprake van dat letters op maten anders waren dan op

gewichten: Keur van 1615: *Kannen kruyken moeten geeijkt sijn.*

Dat alle Herbergiers, Tappers en uyt-slijters van Bieren, Wijnen en brandewijnen, soo wel binnen dese Stede als Jurisdictie van dien, mede voor Vastenavondt eerstkomende, gehouden sullen wesen, bij de Stadtsboden deser Stede op het Lit van hare Kruijkjes, Tinnekannen en Maten, mitsgaders in plaats van de Letter D. dus lange geobserveert, te laten tekenen de letter E. Op poene (etc.).

Keur van 1615: *koperen gewigten. En ook alle Winkelhouers en allen anderen, Waren bij de Pont verkoopende, belast, dat sij lieden mede voor Vastenavondt eerstkomende alle hare koperen gewigten van Nieuws met de letter F. sullen laten tekenen; op poene (etc.).*

Keur van 1615: *concernerende het Eijken. (...) dat van nu voortaan alle Kannen kruijkjes (uitgesondert die na de laatste Publicatie met de Letter E. getekent sijn, die bij desen voor goet gekent werden) mitsgades alle gewigten, koorn-maten, Soutmaten (welke Soutmaten ook gekeurt sijn dat se boven met koperen randen beslagen moeten wesen) appelmaten, Bier-maten, Notematen, Asijn-maten, Melk-maten, Teer-maten, soo groot als kleijne, Botter-koppen, Turf-manden en Ellens tusschen dit en Vastenavondt eerstkomende sullen moeten getekent wesen met de letter F. Op poene (etc.).*

Keur van 1616: *Het eijken van de kannen, gewigten, Olij-maten, Ellens, en andere Houten Maten. En wert een iegelijk bij desen belast, datse gehouden sullen sijn binnen den tijt van den lopende Maant allen deselve wederomme in plaatse van de Letter F. te doen verijken met de Letter G. Op poene als in de voorgaande keure.*

Samenvattend moest dus in 1615 vóór vastenavond de letter F komen te staan op koperen gewichten, alle gewichten, inhoudsmaten (met uitzondering van kleinhandel alcoholische drank) en ellematen. De als uitzondering

genoemde inhoudsmaten moesten in dezelfde periode de letter E als ijkmerk hebben. De genoemde 'Bier-maten' zullen ongetwijfeld groothandelsmaten betreffen. In 1616 is van een uitzondering geen sprake meer. Alles kreeg de letter G. Het is tevens het laatste jaar van de jaarlijkse herijk. Overigens heb ik tussen 1560 en 1615 geen vermelding van jaarletters kunnen vinden.

Zevenboom noemde in 1953 de volgende ijkmeesters van Hoorn: Cornelis Poth, Hendrick Corneliszoon Poth, Claes Jansz Engelsman, benoemd 15-6-1641, Jan Henicke en Pieter van Ophem. Ik heb er nog twee bijgevonden:

- Dirk Gleysteen, vermeld op 2-7-1823, 9-6-1825 en 17-6-1829
- Jan Kist, vermeld in 1750 en 1757, overleden 19 maart 1765.

Verder vond ik van Pieter van Ophem een vermelding op 25-6-1813. De Gezworen Stads Yker Dirk Glysteen (1823), Gleysteen (1825) of Gleijsteen (1829) hield zich bezig met het ijken van de 'Oude Inhoudsmaten', terwijl de arrondissementsijker Peel Gerard Verweyde (zonder 'n' op het eind, dus anders dan bij Wittop Koning/Zevenboom vermeld) in 1825 genoemd wordt als iker van de nieuwe (dus metrieke) maten en gewichten. Dirk Gleijsteen is overigens de enige stadsijker die ik in de keuren ben tegengekomen.

De door Zevenboom vermelde stadsijkers heb ik in de keuren niet vermeld gezien. De door mij gevonden stadsijker Jan Kist staat vermeld in de Chronyk van Hoorn, met onder andere een lijst van burgemeesters. In de rubriek 'Boongangers' staat een groot aantal mensen vermeld, waarbij ook vaak het beroep genoemd wordt. Naast stadsijker Jan Kist heb ik ook de namen van diverse waagmeesters gevonden:

Afb. 13a/b Gedraaid houten maat, kaaskop-model. Langs de bovenrand geijkt hoorn S 1753, hoorn T 1757, hoorn D 1793.

Afb. 14 Kleine spanen maat met blok. Langs de bovenrand geijkt hoorn A 1781, hoorn B 1785, hoorn C 1789, hoorn D 1793.

Afb. 15 Ijkmerken Hoorn, jaarletter E en jaartal 1806 binnen in de bodem van een eiken spanen maat.

- Jan Coning, vermeld in 1673, 1678 en 1685. Overleden 12-7-1688.
- Barent Groen, vermeld in 1703.
- Outger Groot, vermeld in 1730, 1732, 1737, 1743, 1744 en 1750. Overleden 31-3-1755.
- Verder nog Hendrik Pieter Ennema, waagmeester in Westindien, vermeld in 1754, overleden 10-1-1775. En ook Jacob Kos Schagen, weeger in de Waag, vermeld in 1754, overleden 10-5-1775.

In Tabel A zijn de jaarletters van Hoorn te vinden. De merken komen voor op messing gewichten met één uitzondering: de jaarletter F van 1615 werd gevonden op het tinnen deksel van een steengoed

kruik. Enkele ijkletters op loden gewichten, dus van voor 1605, zijn nog niet opgenomen. Eveneens zijn de brandmerken op de ellestokken en inhoudsmaten buiten de lijst gehouden. Uit een totaal van 170 getekende merken is een selectie van 56 stuks gemaakt. Van bepaalde jaarmerken zijn verschillende variaties gedocumenteerd; er is echter maar één karakteristiek exemplaar in de lijst opgenomen. Achter een aantal merken is een 'A' of 'J' te vinden. De 'A' geeft aan dat de letter voor dat jaar uit de archieven bekend is. De 'J' geeft aan dat deze jaarletter samen met een jaartal werd gevonden op houten inhoudsmaten of ellestokken; een extra bewijs voor de datering. In Tabel B worden enkele variaties

van het stadsmerk getoond. De foto's tonen 15 verschillende voorwerpen die in Hoorn zijn geijkt. In 'METEN & WEGEN' zijn eerder voorwerpen uit Hoorn afgebeeld, waaronder de zeldzame blokknopgewichten (pp. 632-640, 1984-1987 en 2310), een krukgewicht van 5½ (!) troois pond (pp. 900-903) en een sluitgewicht van 1 pond dat bovendien geijkt werd in Westwoud, in de omgeving van Hoorn (p. 1983).

Tekeningen en foto's: R.J. Holtman.

Eerder gepubliceerd in het kwartaalblad van de Gewichten en Maten Verzamelaarsvereniging 'METEN & WEGEN' van december 2002.

Jubileumnummer officieel gepresenteerd

Frans Zack

Op woensdag 25 april j.l. werd het Jubileumnummer van het kwartaalblad van de vereniging Oud Hoorn gepresenteerd. Op de eerste plaats aan burgemeester Onno van Veldhuizen als vertegenwoordiger van bijna 70.000 inwoners van onze jarige stad. Vervolgens ook aan Dick Louwman als representant van die vele tienduizenden uit de roemrijke geschiedenis van Hoorn. De auteurs zijn Joost Cox en Jan de Bruin.

Cox heeft uitgebreid beschreven hoe Hoorn aan de stadsrechten kwam en wat de betekenis ervan is. Eerder werd al bekend dat uit zijn onderzoek bleek dat Hoorn het 650-jarig bestaan eigenlijk vorig jaar had moeten vieren.

De Bruin, van het Regionaal Historisch Centrum, beschrijft dat de Fransen al in 1811 alle stadsrechten lieten verdwijnen. "Dus we vieren iets dat niet bestaat en doen dat ook nog eens een jaar te laat", con-

stateerde voorzitter Ottens vrolijk. Op de foto v.l.n.r.: de auteurs Jan de Bruin en Joost Cox; verder: Egbert Ottens, voorzitter van de vereniging Oud Hoorn; Onno van Veldhuizen, burgemeester van Hoorn en Dick Louwman, voorzitter Stichting Hoorn 650. Zoals te zien is, vond de burgemeester de afbeelding van de legendarische

Arie Koning op de achterzijde van het blad bijzonder interessant. Inmiddels hebben alle leden het jubileumnummer ontvangen. Het speciale jubileumnummer kost 5 euro en is te koop in de winkel van de vereniging aan de Onder de Boompjes, in de boekwinkels en in het museum van de XXste eeuw.

Van de bestuurstafel

Egbert Ottens, voorzitter

Onderscheiding

Het bestuur van Vereniging Oud Hoorn feliciteert erelid Femke Uiterwijk van harte met de koninklijke onderscheiding die burgemeester Onno van Veldhuizen haar ter gelegenheid van koningin-dag opspelde.

Femke heeft deze onderscheiding meer dan verdiend door haar jarenlange inzet voor onze vereniging, de redactie van ons Kwartaalblad, het organiseren van dia-voorstellingen, het gidsen van de zomeravondwandelingen en het geven van bouwkunscursussen, dat alles in het kader van haar betrokkenheid bij het monumentale erfgoed in onze mooie stad. Het vervult ons met trots dat één van onze actieve leden met dit ereteken is begiftigd. Daaruit spreekt de waardering van de Hoornse gemeenschap voor haar onverdroten inzet.

We zijn er met Femke trots op.

Femke Uiterwijk: benoemd tot Lid in de Orde van Oranje Nassau.

Afscheid

Bij het afscheid van Marjan Faber als bestuurslid waren er, naast een geschenk, natuurlijk ook de bloemen.

Tijdens de voorjaarsledenvergadering namen we afscheid van de bestuursleden Nelleke Huisman en Marjan Faber. Beide bestuursleden hebben de vereniging vele jaren gediend op tal van plaatsen. Marjan was tien jaar lid van het bestuur en vertegenwoordigde daarin de gidsengroep. Nelleke was twaalf jaar secretaris en vertegenwoordigde onze vereniging ook op vele plaatsen naar buiten. Ze was ook betrokken bij de werkzaamheden aan de nieuwe Veliusuitgave. De grote historische kennis van Marjan kwam het bestuur tijdens zijn vergaderingen goed van pas. Nelleke's inbreng lag bij de ruimtelijke ordening, de monumentenzorg en de procedures die we als vereniging zo nu en dan moesten voeren als we meenden dat de monumentale belangen van

Ook voor Nelleke Huisman waren er bij haar vertrek uit het bestuur bloemen en een geschenk.

onze stad onvoldoende behartigd werden. Ook vanaf deze plaats nogmaals dank.

Nieuw bestuurslid

Het bestuur kon de ledenvergadering voorstellen om Hieke Stapel in de vacature van Marjan Faber te benoemen. Zij heeft weinig introductie binnen de vereniging. Hieke heeft er op tal van plaatsen haar sporen verdiend. De voorjaarsledenvergadering beloofde haar kandidatuur met een spontaan applaus.

Voor de vacature van Nelleke Huisman heeft het bestuur inmiddels een kandidaat, die in de najaarsledenvergadering ter benoeming wordt voorgedragen.

Voorjaarsledenvergadering

Tijdens de voorjaarsledenvergadering

ring werd ook gesproken over de activiteiten in het kader van ons 90-jarig bestaan. In de najaarsledenvergadering 2006 werd een voorbehoud gemaakt bij het bestuursvoorstel om de Stichting Cultureel Erfgoed Suriname met een gift te bedenken. Sefanja Nods gaf in april j.l. een enthousiaste toelichting op haar ervaringen met de stichting en de projecten die de stichting uitvoert. Maar een groot deel van de aanwezige leden wilde het voorstel van het bestuur, ook na de nadere informatie, niet overnemen, waarna het bestuur het voorstel terugnam. Het bestuur werkt nu een voorstel uit, waarin de leden wordt gevraagd om op vrijwillige basis een bedrag op rekening van de vereniging te storten voor de restauratie van de villa Berkenveld in Paramaribo.

De rekening over het jaar 2006 en de begroting voor het lopende jaar werden door de ledenvergadering geaccordeerd.

Legaat mevrouw Groefsema-Molenaar

Woensdag 6 juni 2007 is het bestuur van Vereniging Oud Hoorn samen met nog twee organisaties en de Doopsgezind/-Remonstrantse gemeente uitgenodigd voor een bijeenkomst met de heer Boon, executeur-testamentair van mevrouw E. N. J. C. Groefsema-Molenaar in het Foreestenhuis. De heer Boon zal de aanwezigen informeren over mevrouw Groefsema en verantwoording afleggen over zijn werk met betrekking tot de nalatenschap. Het bestuur was al enige tijd op de hoogte van dit legaat en heeft aangegeven dat het zoveel mogelijk moet worden ingezet in het licht van het doel van de vereniging en het in herinnering houden van de naam van mevrouw Groefsema op een wijze dat zoveel mogelijk inwoners van onze stad er kennis van

kunnen hebben. Een volgende keer hoop ik daar nadere mededelingen over te kunnen doen. In het volgende Kwartaalblad zal ook een korte biografie over mevrouw Groefsema worden opgenomen, van de hand van de heer Boon.

Activiteiten 90 jaar Oud Hoorn

De verkoop van de hertaling van Velius kroniek loopt goed. Nog steeds komen de aanmeldingen binnen. Bovendien hebben we een aantal sponsors gevonden die aan de publicatie willen bijdragen. Ook de gemeente Hoorn draagt bij. De gemeenteraad stelde € 10.000,- beschikbaar. Donderdagmiddag 15 november vindt de officiële overhandiging van dit levenswerk van een aantal leden van onze vereniging plaats, in de Oosterkerk. Houdt deze datum vrij: het wordt een mooie middag.

Vijf kunstenaars hebben opdracht gekregen om elk een kunstwerk te leveren. Onderwerp: één van onze monumentale panden. De kunstenaars zijn: Peter de Rijcke, Christiaan Heidenrijk, Thea van Lier, Arie de Jong en Peter Dorleijn. Op vrijdagmiddag 14 september worden de vijf kunstwerken gepresenteerd. Leden kunnen de zeefdrukken tegen een mooie prijs per stuk of als set aanschaffen. De extra uitgave van ons verenigingsblad met artikelen van Joost Cox en Jan de Bruin over de stadsrechten en de geschiedenis van onze jarige stad is op 25 april jl in het Pakhuis overhandigd aan burgemeester Onno van Veldhuizen, Dick Louwman en de beide schrijvers. Het is een cadeautje van Oud Hoorn aan de jarige stad. U hebt het blad inmiddels ontvangen. Losse nummers zijn voor € 5,- in de winkel en de Hoornse boekwinkels verkrijgbaar.

De Ansichtkaarten waren bij het

eerste Kwartaalblad van dit jaar ingestoken. We ontvingen leuke reacties. In de winkel zijn extra sets te koop voor € 3,- per set van zes kaarten.

Op 30 maart j.l. zijn de boekjes voor de basisscholieren over de monumenten in onze jarige stad, waar Vereniging Oud Hoorn een bijdrage voor beschikbaar stelde, in een feestelijke bijeenkomst in de Statenvoort uitgereikt. Mede met onze bijdrage was het mogelijk dat elke basisschoolleerling het boekje gratis kreeg.

De architectuurworkshop Noorder Veemarkt gaat in september van start. Er wordt samen gewerkt met het Architectuurcentrum. In december hopen we de resultaten te kunnen tonen.

De houtsculptuur Judith en Holofernes wordt gerestaureerd. De heren Boezaard en Polman onderzoeken op welke wijze dat het beste kan gebeuren.

Het fluitschip, gemaakt door de heer Drijver, is naar Hoorn weergekeerd. Het staat schitterend in onze lezingenzaal. Maar het vervaardigen van een rijdende vitrine – tegen niet al te hoge kosten – blijkt minder eenvoudig. We zijn in afwachting van een offerte.

De realisering van de bronzen plaquettes staat op het ogenblik op een lager pitje. Wij hoopten met de Stichting Hoorn 650 er elk één te kunnen laten maken. Maar de stichting heeft daarvoor geen middelen. Misschien dat het idee op andere wijze gerealiseerd kan worden.

De lezingen, rondleidingen en de ledenexcursie zijn voorbereid. Houd de mededelingen in de gaten.

Hoorn 650

Het bestuur is in de persoon van Nelleke Huisman betrokken bij de activiteiten in het kader van het 650-jarig bestaan van onze stad.

De vieringen zijn losgebarsten. Er is veel georganiseerd, de belangstelling is goed, geleidelijk aan wordt er meer gevlagd in de stad. De opening met de succesvolle historische optocht was prachtig, daarna volgde de officiële opening in de Oosterkerk met een eigen Hoorn-cantate. Te hopen valt dat dat mooie stuk nog vaak zal klinken.

Westfries Museum

Met het terugtreden van de beheerscommissie is de directe invloed van onze vereniging, met die van de Stichting Vrienden van het museum en het Westfries Genootschap beëindigd. Onbevredigend voor alle partijen. Maar het leven gaat verder. De heer Westenberg is aangesteld als tijdelijk directeur. Met hem wordt gesproken over de toekomst van het museum en onze relatie. Ons bestuur stelt zich op het standpunt dat wij, welke bestuursvorm voor het museum ook wordt gekozen, als vereniging daar nauw bij betrokken willen zijn. Het was, en is, een groot goed dat een museum als het Westfries Museum een stevige basis in onze Hoornse en Westfriese gemeenschap heeft. Als het aan ons ligt, zullen we weer opnieuw op zoek gaan naar een bekwaam bestuurder uit de gelederen van Oud Hoorn. Met het Westfries Genootschap en de Vrienden van het Museum, die zich ook op dat standpunt stellen, is goed contact.

Commissie Welstand en Monumenten

De samenvoeging van de Welstands- en Monumentencommissies is een feit. Lang hebben wij ons tegen deze landelijke trend verzet. Achtergrond daarvoor waren professionalisering en efficiency. Dat laatste argument konden we delen. Maar om de vertegenwoordigers

vanuit onze Hoornse gemeenschap uit de nieuwe commissie te weren, dat ging ons te ver. De vertegenwoordigers van Oud Hoorn waren bovendien deskundig en professioneel. Hooguit lastig. Maar dat hoort bij onze rol. En het gemeentebestuur dwingt ons daar ook soms toe. Het compromisvoorstel van het gemeentebestuur, één lid namens Oud Hoorn en Stichting Stadsherstel, was voor ons niet acceptabel. Uiteindelijk heeft dat geleid tot een voorstel waarbij wij één van onze twee zetels in de monumentencommissie hebben ingeleverd maar Stadsherstel kon blijven. Frans van Iersel is nu onze vertegenwoordiger in de commissie, Jaap Bronkhorst is zijn vaste vervanger. Wij menen dat Oud Hoorn daarmee twee kundige mensen naar de commissie heeft afgevaardigd. Met gemeente en Stadsherstel zijn we nog in overleg of Jaap Bronkhorst ook namens Stadsherstel als vervanger kan optreden. In ieder geval vanaf deze plek hartelijk dank voor alle inzet van Jaap en Frans.

Oostereiland

Over de ontwikkelingen voor het Oostereiland zijn we gematigd optimistisch. Wij zijn tegen een ontwikkeling met veel woningen. Wat ons betreft hoeven er in het geheel geen woningen op het eiland, wat de ontwikkeling alleen maar eenvoudiger maakt. Ons bestuur staat een culturele, museale, historisch ontwikkeling voor ogen, met aandacht voor ons maritieme verleden. Een museum-eiland, waarop het voor bezoekers goed toeven is. Wij vrezen dat het opnemen van woningen in de plannen als kostendrager, alleen maar tot steeds meer woningen leidt wanneer de kosten tegenvallen. Naar onze mening zijn er mogelijkheden voor provinciale, nationale en Europese fondsen als

er vernieuwende ideeën worden gepresenteerd. Zoals een museum-eiland.

Station

De ontwikkelingen rond het station baren ons zorgen. Elke keer weer wordt er een stukje van het monumentale pand afgeknabbeld. Dan hier, dan daar. Nu liggen er weer plannen voor een hamburgerketen, die de ramen wil blinderen. En natuurlijk dat enorme bouwwerk dat in de plaats van de huidige brug moet komen. Die bestaande traverse mag van iedereen snel worden vervangen. Maar waarom wordt er niet iets meer westwaarts ruimte gezocht, zodat het oude stationsgebouw in volle luister zichtbaar blijft en niet wordt gedomineerd door een kolossaal nieuw bouwwerk? De fietsenstalling zal immers op enig moment ook moeten worden aangepakt. Integraal denken en ontwikkelen lijkt niet de sterkst ontwikkelde kwaliteit van de plannenmakers. Wij hebben inmiddels aandacht voor dit monument gevraagd bij de eigenaren, het rijk en de gemeente.

Openbaar groen

De vreselijke kaalslag van het openbaar groen op veel plaatsen in Hoorn heeft ons verbijsterd. Er lijkt bij de gemeente en het Hoogheemraadschap weinig zorg voor het openbaar groen. In wijken en parken, langs de IJsselmeerdijk en de Willemsweg, bij de Provinciale Weg waar de turborotonde moet komen, is rücksichtloos gekapt. Wij roepen de politiek op om bij zichzelf te rade te gaan of wat de afgelopen maanden op dit punt in Hoorn is gepasseerd, kan.

De vreselijke winterstorm kostte veel bomen het leven, maar de kaalslag door de overheid overtrof dat alles en vormt een ernstiger aantasting van het toch al schaarse

Alle bomen gekapt langs de IJsselmeerdijk bij de Willemsweg.

openbaar groen in onze stad.

De monumentale magnolia op de binnenplaats van het Missiehuis is onder de ogen van het gemeentebestuur door handelen van de projectontwikkelaar ten dode opgeschreven. Groen wordt door het huidige gemeentebestuur onvoldoende beschermd.

Tegen het kappen van de monumentale bomen aan de Onder de Boompjes hebben wij als vereniging bezwaar aangetekend. Wij zijn er niet van overtuigd dat deze schitterende en schilderachtige bomen het loodje moeten leggen voor het restaureren van de kademuren. Elders in Hoorn en in het land lukt en lukte het om dat werk met behoud van de bomen te doen. Wij hebben het idee dat ook hier de makkelijkste oplossing gekozen wordt.

Hoornse Canon

Het verzoek om mee te werken aan een Hoornse canon, juist in dit jubileumjaar, heeft tot nu toe één tekstuele reactie opgeleverd.

Restauratie fresco Stiltecentrum Koepelkerk

Het bestuur heeft besloten om ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van de Koepelkerk een bijdrage van € 500,- beschikbaar te stellen in de kosten van de restau-

ratie van de fresco's in het Stiltecentrum in de Koepelkerk. De fresco's verbeelden de verschijning van Maria in Hoorn in 1426 ter hoogte van de Noorderkerk, de aankomst van het 'miraculeuze' beeld in de haven bij de Oosterkerk en enkele wonderbaarlijke gebeurtenissen uit de 17^e eeuw, zoals o.a. beschreven bij Velius. De fresco's omljsten als het ware het beeld van Maria, dat van omstreeks 1470 dateert. Ze zijn geschilderd door Willem Schermer in 1947, die daarbij enkele Horinezzen heeft afgebeeld. Max Polman voert de restauratiewerkzaamheden uit.

Redactie

Voor de redactie van ons Kwartaalblad zijn we op zoek naar nieuwe en ook jongere redactieleden. Eén lid hebben we inmiddels kunnen verwelkomen: Alex Flaming. Zelf zal ik de contacten tussen bestuur en redactie onderhouden.

Ook zijn we op zoek naar iemand die de kopij verzamelt en het contact met de vormgeefster onderhoudt.

In het stiltecentrum van de Koepelkerk moeten de fresco's gerestaureerd worden.

Reclamekaartjes uit Hoorn

Karin Wester

Een reclamekaartje is een klein bedrukt kartonnen kaartje met een plaatje en een reclameboodschap. Over het algemeen hebben de kaartjes ongeveer het formaat van een visitekaartje en soms het formaat van een briefkaart. Naast kartonnen kaartjes waren er ook op papier gedrukte plaatjes. Vooral in de eerste helft van de twintigste eeuw zijn er door diverse bedrijven grote hoeveelheden reclamekaartjes verspreid.

In de loop van de 19^e eeuw is onze maatschappij drastisch veranderd. Tot die tijd was alles kleinschalig. Voedingsmiddelen en dagelijkse gebruiksgoederen werden dichtbij huis geproduceerd en verhandeld. Er waren wel producten die van ver kwamen, zoals specerijen, porselein en kostbaar textiel, maar het duurde maanden of soms zelfs jaren voordat bestellingen afgeleverd konden worden. Soms kwamen ze helemaal niet aan, omdat een schip verging. De uitvinding

van de stoommachine maakte het mogelijk om in korte tijd in een fabriekshal een grote hoeveelheid van een product te maken. Het begin van de massaproductie die we nu als vanzelfsprekend ervaren. Door de aanleg van spoorwegen konden deze producten voor het eerst snel en veilig over lange afstanden vervoerd worden. De uit de fabrieken afkomstige producten waren vaak onbekend bij de afnemers: de winkeliers en hun klanten. Men was bijvoorbeeld gewend dat voedingsmiddelen los verkocht werden en in de winkel in het bijzijn van de klant afgewogen en verpakt werden. Voor vloeibaar voedsel, als melk of stroop, moest de klant zelf een eigen kan meenemen. De klant zag wat hij kocht. Voor de nieuwe, uit een fabriek afkomstige producten gold dat niet, omdat die meestal voorverpakt waren. Om allerlei nieuwe, luxe producten aan de man te brengen ontstonden er in grote steden warenhuizen. De eerste

warenhuizen waren te vinden in Parijs. Deze Parijse warenhuizen verkochten hun goederen niet alleen aan de klanten die in de winkel kwamen, maar zelfs, via de post, aan klanten in Nederland. De warenhuizen waren behalve een winkel dus ook een postorderbedrijf.

Hoe heeft men het voor elkaar gekregen om klanten zover te krijgen dat ze overgingen tot het kopen van producten die ze niet kenden en waarschijnlijk ook niet echt nodig hadden. Door het maken van reclame! Al voor 1800 werden door bedrijven op kleine schaal in kranten advertenties geplaatst. In de loop van de 19^e eeuw worden er steeds meer damesbladen uitgegeven, de ideale plek om in te adverteren. Vooral vrouwen gaan over de inkopen van een huishouden. Een andere manier van adverteren gebeurde op straat. Op blinde gevels werden kleurige muurschilderingen aangebracht. Op andere gevels werden opvallende, geëmailleerde reclameschilden geplaatst. Hiermee werden de gevelstenen, die tot dan toe aangaven welke ambachtsman in welk huis woonde, overbodig. Maar omdat de mode vrij snel wisselde en omdat het laten maken van vooral emaille reclameborden een kostbare aangelegenheid was, voldeed drukwerk in de vorm van een affiche uiteindelijk beter. Reclameschilden en affiches werden in Nederland omstreeks 1890 geïntroduceerd.

Misschien wel de meest effectieve manier om een klant er toe over te halen een product te kopen en het

te blijven kopen is om bij het product een gratis cadeautje te voegen. Omstreeks 1850 kwam in Parijs de eigenaar van het warenhuis 'Au Bon Marché' op het idee om kinderen te lokken met een gekleurde prent en al snel volgden de andere warenhuiseigenaars en ook anderen zijn voorbeeld. Het idee van het reclamekaartje was geboren. Een voorloper van de Nederlandse reclamekaartjes is een kaart op briefkaartformaat met een prijslijst voor kalkblauw, rondgestuurd door de firma Gebroeders Grootes uit Westzaan in 1871. Sinds ca. 1900 zijn er in Nederland grote hoeveelheden reclamekaartjes verspreid.

Aan het begin van de 19^e eeuw heerste er in Europa grote armoede, aan het eind van de 19^e eeuw was die armoede deels afgenomen. Meer mensen konden het zich veroorloven om enkele luxe goederen te kopen, waaronder de genotmiddelen koffie, thee en cacao. De fabrikanten van deze producten probeerden als eersten, net als de warenhuiseigenaars in Parijs, hun klanten te lokken en te binden door bij hun voorverpakte merkartikelen plaatjes op kleine kartonnen kaartjes te voegen. Een bij velen bekend voorbeeld van dergelijke plaatjes zijn die van beschuit, koek- en chocoladefabrikant Verkade uit Zaandam. Deze plaatjes konden verzameld worden in speciale plaatjesalbums. In 1903 begint Verkade met het insluiten van gekleurde plaatjes bij zijn producten. De bekende Verkade albums, met een speciaal hiervoor gemaakte tekst met bijbehorende plaatjes, zijn uitgegeven tussen 1906 en 1940. Niet alleen Verkade gaf albums uit. Het uitbrengen van series plaatjes dwong mensen om een bepaald product te blijven kopen, want anders raakte de serie nooit compleet.

Zwartjes

Er zijn twee soorten reclamekaartjes, kaartjes met een kleurenillustratie en kaartjes met een zwart/wit fotootje. De eerste soort wordt wel een chromo genoemd naar de druktechniek waarin ze gedrukt werden, de chromolitho-

grafie. Deze druktechniek waarbij gebruik werd gemaakt van stenen, voor elke kleur een aparte steen, werd ontwikkeld in de jaren dertig van de 19^e eeuw. Daarvoor was het niet mogelijk grote hoeveelheden drukwerk in kleur te drukken. De afbeeldingen op de oudste, door

50119

J. J. DROOG
Banketbakker en Kok
 GROOTE NOORD 124
 HOORN

❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

SPECIALITEIT IN
 ECHTE HOORNSCHE SPRITS
 en
 VANILLE SPRITS

Nederlandse fabrikanten verspreide chromo's zijn waarschijnlijk in Duitsland gedrukt. Hier waren ze al sinds omstreeks 1860 in omloop. Van Verkade is bekend dat hij zijn eerste plaatjes in Duitsland inkocht. De kleurenplaatjes waren bijzonder aantrekkelijk, omdat het meeste drukwerk destijds weinig illustraties bevatte en meestal in zwart/wit uitgevoerd werd.

De kaartjes met een zwart/wit foto worden wel zwartjes genoemd. Deze benaming is zelfs terug te vinden in het woordenboek van *Van Dale*. Voor het verzamelen van de zwartjes waren er ook speciale albums. Het 'Plaatjes-Album' en het 'Zwartjes Album' waren te bestellen bij de fabrikant voor wie

reclame gemaakt werd, of te koop bij de winkelier die de producten verkocht waarbij de plaatjes geleverd werden.

In de meeste gevallen bestaat er geen verband tussen de afbeelding en het product waarvoor reclame gemaakt wordt. Opvallend is dat op de zwartjes vaak kinderen staan afgebeeld, maar er zijn ook stadsgezichten. Op de chromo's kan werkelijk van alles afgebeeld worden, van sprookjesseries, allerlei exotische dieren en het plantenrijk tot verre landstrekken. Er werd niet alleen reclame gemaakt, maar er werd ook geprobeerd om mensen, kinderen en volwassenen, iets te leren.

Het Westfries Museum bezit een kleine collectie reclamekaartjes, waaronder een aantal die gedrukt zijn in opdracht van bedrijven uit Hoorn. Op het merendeel van de kaartjes in de museumcollectie wordt geen uitgever of drukker vermeld. Als dat wel het geval is, dan is dat in negen van de tien keer een uitgever in Amsterdam, zoals de firma Gebr. Cats. Toch was er ook in Hoorn zeker één drukker/uitgever van reclamekaartjes, de firma A. Houdijk. Al is het waarschijnlijk dat deze firma kaartjes met afbeeldingen van elders betrok en alleen de reclame-tekst zelf drukte. Het gebeurde wel dat een zelfde afbeelding door meerdere fabrikanten verspreid werd.

De volgende Hoornse bedrijven worden op de reclamekaartjes in de museumcollectie genoemd:

C. Davidson, handel in Noordzeezout, stremsel en kleursel, in diverse genotsmiddelen en kruidenierswaren en agent in schoenen; J. J. Droog, banketbakker en kok; F. van Exter, thee-handel; M. Heidenrijk en Zoon, verpakte koffie en ook tabak; Hoekstra & Co. Drogisterij 'De Vergulde Gaper';

P. Kaag Antz., thee, koffie en tabak;
C. Woesthoff, koffie en thee.

De firma A. Houdijk in reclame-
kaartjes heeft kaartjes gedrukt
voor C. Davidson, voor P. Kaag
Antz. en voor een grutter uit
Opmeer, de firma C. Igesz, die
adverteerde met boekweitmeel 'De
Zwaan'.

In een Hoorns adresboek uit 1912
zijn een aantal van de hierboven
genoemde bedrijven opgenomen.
Hierdoor is ook bekend waar ze
zaten, op de kaartjes zelf staat lang
niet altijd een adres.

Grossier C. Davidson, Gravenstraat
42, zoals vermeld op zijn kaartjes.
Banketbakker J. J. Droog, Grote
Noord 124; dit adres wordt ook
vermeld op het kaartje zelf, evenals
zijn specialisatie in het maken van
spritsen.

De firma M. Heidenrijk & Zn.,
koffiebranders, Kleine Noord 53
Hoekstra en Woesthoff worden in
het adresboek niet vermeld, maar
gelukkig vermeldden zij hun adres
wel op de kaartjes. Hoekstra was
gevestigd Kleine Noord 21 en
Woesthoff Kerkstraat 15. Kerk-
straat 15 is het pand met de fraaie
Jugendstilgevel met onder meer de
opschriften: 'KOFFIE', 'THEE' en
'TABAK', dat in 1901 is gebouwd
door de Amsterdamse architect P.
Snel, in opdracht van de Fa. C.
Woesthoff. Tegenwoordig wordt
het pand bewoond door de familie
Schrickx.

Onder Kaag wordt in het adres-
boek vermeld: Kaag, F. A. J., win-
kelier, stoomtabakskerverij en kof-
fiebranderij, Breed 38. Het gaat
zeer waarschijnlijk om dezelfde
firma Kaag. Het pand 'De
Gekroonde Jaagschuit' dateert uit
1878, is gebouwd in opdracht van
een Kaag en is lang in familiebezit
gebleven. De familie handelde in
koffie, thee en tabak. In het pand
kan nu nog steeds ondermeer kof-

fie en thee gekocht worden. Een
advertentie in een VVV-gids voor
Hoorn, die waarschijnlijk dateert
uit de tweede helft van de jaren
twintig, bevestigt dit.

In bovengenoemde VVV-gids staat
ook een advertentie van Drogis-
terij 'De Vergulde Gaper', Fa.
Hoekstra & Co.. De drogisterij ver-
kocht naast het gewone assorti-
ment ook homeopathische genees-
middelen en veegeneesmiddelen.

Alleen van de firma F. Van Exter
heb ik geen adres kunnen vinden.
Van deze firma bezit het Westfries
Museum tevens een afwijkend
reclameplaatje, dat niet op papier
of karton gedrukt is, maar op een
stukje blik met in de rand een
klein gaatje om het ergens op te
bevestigen. In het adresboek uit
1912 staat een grote advertentie van
handeldrukkerij A. Houdijk,
Grote Oost 14. Het huidige pand
is gebouwd in 1929/1930. De
drukkerij zat aan de Appelsteeg.
Naast reclamekaartjes gaven ze
onder meer ook een gratis adver-
tentiekrantje uit: 'De Nieuwe
Courant'. De drukkerij heeft
bestaan tot kort na de Tweede
Wereldoorlog.

De reclamekaartjes geven een aan-
vulling op het beeld van de bedrij-
vigheid die in Hoorn heerste. Ik
ben benieuwd of er nog meer
reclamekaartjes van firma's uit
Hoorn bewaard gebleven zijn.

Literatuur:

*Op de koop toe, Weggevertjes in
Nederland, Zwolle, 1994.*

*Traditie, Jaargang 5, Nummer 2,
Zomer 1999.*

Egbert Ottens
en Wim Oussoren

Mede gebaseerd op informatie vanuit de gemeentelijke Monumentencommissie en de Welstandscommissie

1 mei 2007

ALGEMEEN

In de rubriek Van de bestuurstafel heeft u enkele algemene opmerkingen over ontwikkelingen in stad en stadsbeeld kunnen lezen.

De gemeenteraad heeft in de Stadsvisie 2005 hoogbouw van meer dan tien lagen afgewezen. De ruimtenood noopt tot bouw op inbreilocaties: Pelmolenpad, Stationsgebied, Holenweg en kleinere locaties her en der over de stad verspreid. Het college dat in 2006 aantrad heeft de plannen voor het Stationsgebied voorlopig in de ijskast gezet.

Gemeente en Intermaris realiseren wonen boven winkels in de bin-

Achterom 21-23.

nenstad. Oud Hoorn juicht versterking van de woonfunctie van de binnenstad toe.

De 'Kadernota binnenstad' schetst de uitgangspunten voor het nieuwe bestemmingsplan binnenstad. In een tegelijkertijd verschenen nota krijgt het horecabeleid meer ruimte. Oud Hoorn heeft op de nota's gereageerd. In het 'Eindverslag Inspraak Kadernota Bestemmingsplan Hoorn-Binnenstad' antwoordde de gemeente op de reacties.

De plannen voor het Oostereiland gaan de goede richting uit. Zie hiervoor: Van de bestuurstafel.

Eindelijk stond het aanlichten van monumenten, een wens van de Stichting Hoorn 650, op de agenda van de raadscommissie, wees de commissie het stuk als onder de maat terug naar het college. De viering van het feestjaar 2007 is bijna voorbij als de commissie er weer over komt te spreken. Is dit de manier om iets dat het college kennelijk niet wil, te voorkomen? We hebben tal van monumenten waar we trots op mogen zijn. Mits aan voorwaarden gebonden, zoals wij op verzoek van de stichting adviseerden, kan het. Waar wachten we eigenlijk op?

Rondje Hoorn

Omgeven door horden toeristen die onze stad aandoen, fietsten Wim Oussoren en ik op 17 april door de binnenstad. Opnieuw roepen we college en raad op om meer aandacht te besteden aan het aanzien van de stad. Ook in het

winkelrondje en aangelegen straten staan panden te verpauperen. Aan de evenzijde van het Nieuwland verkrotten vier aaneengesloten winkelpanden. Bewust, zodat er nieuw gebouwd kan worden? Aan de overzijde, op de nummers 15 en 17 zijn de dakkapellen met spaanplaat dichtgetimmerd. In de Proostensteeg, naast het Westfries Museum maken enkele panden een steeds meer vervallen indruk. De bakstenen zijn inmiddels uit de hoeken van het pand Achterom 21 gevallen. We zezen er drie maanden geleden op, maar er is niets gebeurd. Integendeel: het ziet er nog erger uit. Door gaten in de gevels kan naar binnen worden gekeken. Ook hier: waar is het wachten op?

Welstandsbeleid

Was er niet ooit afgesproken om jaarlijks het welstandsbeleid te evalueren? Dan ook graag aandacht voor ons reclamebeleid, zoals bij de Schoenenreus. De nieuwe eigenaar van de Ford-garage aan het Keern denkt dat Hoorn Las Vegas is. O ja: in winkelstraten in de binnenstad ontbreekt nogal eens de huisnummering. Een gemeentelijke verantwoordelijkheid om daar op toe te zien.

Tijdens ons rondje viel op dat het witte pand op de Vismarkt (nr 2) steeds meer lijkt over te hellen en een knik boven de eerste verdieping vertoont. Nu we het over overhellen hebben: ook het torentje van de Ciliakapel staat steeds meer uit het lood.

RESTAURATIES, WIJZIGINGEN, VERVAL

Keern: Ford-garage of Las Vegas?

Verder belde de heer Schrixks van de Willemsweg met de mededeling dat op blz. 14 van het kwartaalblad fouten staan.

Hij heeft uitgezocht waarom het, het Grote Noord is en niet de, net als de Ramen en niet het Ramen.

Dakruiter op Ciliakapel in Nieuwsteeg staat scheef.

Voorselectie nieuwe gemeentelijke monumenten

De volgende panden worden onderzocht op hun waarde met het oog op een eventuele plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst:

Keern 24, 26, 43, 77, 139, 217 en 219 en Koepoortsweg 7, 9 t/m 12, 14, 16, 22, 28, 30, 32, 34, 36, 38, 40, 42, 43, 44, 46 tot en met 50, 52, 53, 54, 56 t/m 59, 66, 68, 71, 72, 74, 75, 77 t/m 85, 87, 89, 91, 92, 93, 95, 99, 100, 101, 111, 115, 117, 118, 120, 121, 122, 124, 125, 126, 131, 133 en 135.

Achter de Vest 48 t/m 56

De toekomst van deze karakteristieke pandjes is onzeker. Intermaris werkt plannen uit na het verwerven van de woning van de voormalige burgemeester. Aandacht vereist van de commissie welstand en monumenten. Oud Hoorn is ingenomen met de nieuwe functie van de toegangspoort binnen de Amsterdamse Stijl. De houten poorten zelf verdienen een meer verzorgde uitstraling.

Achterom naast 16

De muur is een armzalige ruïne. Is het niet mogelijk om hier één of twee woningen tussen te voegen, waarmee een verzorgde gevelwand aan het Achterom ontstaat? Project voor Intermaris misschien?

Achterom 29

Bedrijfspannd uit 1770, verkeert in een droeve staat. De topgevel is gepleisterd, 'op vlucht' gebouwd.

Bangert-Oosterpolder: wijk in aanbouw.

Tuitgevel met natuurstenen dekplaten op schoulers en segmentvormig fronton op de top met het jaartal 1770. Boven de ingang een getoogde pakhuisdeur met stenen omlijsting, waarboven een gesmeden hijsstaaf. Inwendig grenen balkenplafond, ondersteund door stijlen, om en om.

Aanvankelijk twee pakhuisjes (samen met Geldersesteeg ongenummerd) in circa 1970 verbouwd tot één. De ondergevel is na 1970 verbouwd.

Achterom 95 (rijksmonument)

Hoekpand onder hoog met pannen belegd schilddak, windvaan met paarden op de nok (stalhouderij). Pand kent een verwaarloosde aanblik.

Achterstraat 17-21

Gemeente werkt mee aan de realisering van acht appartementen in een hoog en fors nieuw gebouw. Oud Hoorn heeft zich tegen deze grootschalige ontwikkeling in de smalle Achterstraat verzet. De panden 19 en 21 zijn gesloopt. Nieuwbouw is gestart.

Baadland

Oud Hoorn blijft standvastig pleiten voor een diepgaand historisch onderzoek naar deze oorspronkelijk zeeverende dijk. We weten er weinig over. Wie helpt ons?

Bangert-Oosterpolder

Hoorns laatste grote nieuwbouwwijk is volop in ontwikkeling. Er komen 3400 woningen met voorzieningencentrum, water-, groenen wegenstructuren. In het plan zijn de drie bestaande dorpslinten opgenomen. Aandacht is vereist voor de toename van de verkeersdruk, ook uit monumentaal oogpunt.

Oud Hoorn heeft gepleit voor een cultuurhistorisch onderzoek van het plangebied, gekoppeld aan de integratie van markante elementen uit het agrarisch verleden (o.a. behoud van oude houten fruitkas, overhaal, e.d.). In de nieuwe toegangsbrug is de loop van het veenriviertje de Kromme Leek alsmede de loop van oude sloten verwerkt.

Blauwe Berg - Mill Hill - missiehuis

Voor de verbouw van het missie-

huis en de realisering kantoortorens achter het missiehuis is een mooi plan uitgewerkt. Het karakter van het pand blijft bewaard, waarbij wordt teruggegrepen op de oorspronkelijke kloosterwaarde. Authentieke details worden teruggebracht. Het gebouw wordt van binnen vrijgemaakt van onder andere verlaagde plafonds en scheidingswanden. Het monumentale metselwerk van trappenhuizen en de kapel worden behouden. De gevels blijven ook intact. In het dakvlak komen vrij forse dakkapellen. De vraag is of dat niet iets kleiner kan. In de kapel is een verdiepingsvloer gedacht over ongeveer de helft. De sfeer van de kapel gaat hierdoor teniet. Daar maakte de monumentencommissie bezwaar tegen. Zorg is dat uiteindelijk omwille van de kosten toch weer beknibbeld gaat worden op de kwaliteit en dat de vele goede aanzetten alsnog verloren gaan. Verder is het voornemen om alle niet originele aanbouwen en aantastingen, zoals het ambulancegebouw, te saneren. De monumentencommissie gaat akkoord met de nieuwe uitwerking door de architect. De eerder gemaakte opmerkingen zijn alle door de architect in de nieuwe tekening verwerkt.

Het overkappen van de binnenplaats en het inkorten van de boom zal, vrezen we, het eind van de monumentale tulpenboom betekenen. Het college heeft inmiddels een kapvergunning verleend. Een advies van de monumentencommissie is niet gevraagd. Wij vragen ons af of alle alternatieven zijn meegenomen en de argumenten voor en tegen voldoende zijn gewogen.

Blokker

Restanten van het voormalige klooster Bethlehem uit 1475 opge-

graven. Oud Hoorn ziet met belangstelling uit naar de eerste schriftelijke rapportages over deze belangwekkende archeologische vondst.

Het Bestemmingsplan Blokker-IJsselweg 2005 is in werking getreden. Er komen verschillende bouwblokken in een parkachtige omgeving.

Breed 10 (rijksmonument)

Breed 10.

Het voorstel voor wijzigen van de voorgevel is met verdeeld advies van de monumentencommissie aan het college toegezonden. Naar aanleiding van opmerkingen van de monumentencommissie is een nieuw plan voor wijziging van de voorgevel ingediend. Oud Hoorn betreurt dat de uitstraling als woonhuis verloren gaat en vindt dat teveel woonhuizen worden opgeofferd aan andere functies. De monumentencommissie blijft verdeeld.

Breed 30 (rijksmonument)

Monumentencommissie adviseert negatief over het aanbrengen van een extra verdieping.

Dorpsstraat 230 (gemeentelijk monument)

In de monumentencommissie is meegedeeld dat de gemeente Hoorn bij het eisen van een herbouwplan van de ingestorte stolp aan de Dorpsweg 230 in Zwaag, juridisch niet sterk stond.

Kennelijk was er vooraf geen goed advies ingewonnen, zodat de rechter de gemeente in het ongelijk heeft gesteld. Een hoger beroep schijnt weinig zin te hebben. Het college legt zich bij de situatie neer. Oud Hoorn hoopt niet, dat daarmee een vrijbrief wordt afgegeven voor nieuwe gevallen.

Draafsingel 5 (gemeentelijk monument)

Dakisolatie wordt toegestaan mits er goede detailoplossingen van de gevelaansluitingen overgelegd worden. De bestaande roederamen mogen niet gewijzigd worden.

De monumentencommissie heeft het uitslopen van de monumentale schoorsteenschouwen en de schuifdeuren afgewezen.

Draafsingel 13 t/m 17 en 55-56

Oud Hoorn heeft het gemeentebestuur verzocht om de totale gevelwand te willen beschermen. De panden Draafsingel 13 t/m 17 en 55-56 zijn aangewezen tot gemeentelijk monument.

Draafsingel 57-59

Boerderij Meta is grondig en zorgvuldig opgeknapt en verrijkt het stadsbeeld ter plaatse. Nu de villa Schermeroord. Het idee om er twee wooneenheden in te maken spreekt Oud Hoorn aan. Een monumentenvergunning is afgegeven. De brug tussen het sportinstituut en de stadsboerderij wordt uitgevoerd in glas, van de daklijn tot aan de onderzijde.

Voor de aanpassing van twee dakkapellen op de villa wegens bewo-

Draafsingel 5.

ning is de monumentencommissie in tweede instantie, na indiening van een ander plan, akkoord gegaan.

Kleine Noord/Vale Hen

Er zijn voorlopige plannen voor het complex van de z.g. 'natte Schermer': Kleine Noord 47 (rijksmonument), 49, 51 en Vale Hen 46-48. De monumentencommissie heeft zich gebogen over de eerste ideeën, o.a. over het handhaven van de bestaande percellering, het al dan niet slopen van Vale Hen 46-48 (Oporto, gemeentelijk monument en naar een ontwerp van architect Bleijs).

Dit pand moet volgens Oud Hoorn gehandhaafd blijven. We kunnen niet accepteren dat een pand net zo lang wordt verwaarloosd tot slechts sloop rest. De monumentencommissie heeft gevraagd om een betere studie. De gevels aan het Kleine Noord zullen daarbij zeker niet veranderd mogen worden. De plannen zijn teruggenomen. Er komt een nieuw plan. Maar daarbij mag zeker haast worden gemaakt, want vooral het pand Vale Hen 46-48 verandert met de dag meer in een bouwval.

Residence Eikstaete, 51 appartementen.

Eikstraatkapel (gemeentelijk monument)

De monumentenvergunning is verleend: de kerk wordt verbouwd tot zeven wooneenheden. Het markante gebouw zelf dateert uit 1934 en is in de stijl van de late Amsterdamse School ontworpen door de Hilversumse architect C. Trappenburg. Hoorn moet zeer zuinig zijn op haar geringe aantal bouwwerken in de stijl van de Amsterdamse School. De ontwikkelaar wil extra dakramen aanbrengen om het nog niet verkochte appartement aantrekkelijker te maken. De monumentencommissie is tegen.

De bouwer is met de bouw van 51 appartementen in Residence Eikstaete bijna gereed. Nu nog de vier vrijstaande woningen.

Gedempte Turfhaven

Hoorns winkeluitstallingsbeleid staat vier stoeptegels-breedte commercieel gebruik toe van de openbare ruimte, als de doorgang voor het voetgangersgebied op het trottoir maar 150 cm bedraagt. Hoe staat het met het handhavingsbeleid? Hoe staat het met de herinrichting volgens de Leidraad? Het

schijnt dat het herinrichtingsplan in voorbereiding is. Oud Hoorn pleit voor handhaving van de oude bestrating voor het Sint Pietershof en van de bestrating van de Spoorstraat langs het hof.

Gouw 9 t/m 17

Intermaris heeft het plan voor de bouw van 14 woonappartementen boven de winkelruimte ingediend. Er is vergunning verleend voor het slopen van de buitengevel van de nummers 13-15-17, de balklaag, de plafonds, de dakconstructie, de dakbedekking van het magazijn achter de winkel. Bouwvergunning inmiddels verleend.

Gravenstraat 15 (gemeentelijk monument)

N.a.v. discussie in de monumentencommissie wordt een gewijzigd plan uitgewerkt.

Grote Noord 1 (rijksmonument)

Plan voor drie appartementen op de verdiepingen.

Aanvraag om monumentenvergunning en bouwvergunning ingediend in verband met beoogde verbouwing.

Grote Noord 83 (rijksmonument)

Plan voor acht appartementen door Intermaris. Monumentenvergunning en bouwvergunning aangevraagd.

Grote Noord 113 (rijksmonument)

Het in 2002 na een melding van Hermans herontdekte schitterende plafond Grote Noord 113 (pand met luifel) blijft gehandhaafd. De monumentencommissie is akkoord met het wijzigen van het interieur. Wat monumentaal is, wordt behouden. Er komt een stalen spiltrap om de te maken bovenwoning te bereiken. Monumentenvergunning verleend.

Grote Oost 7D

Monumentenvergunning aangevraagd voor het splitsen van het oorspronkelijke appartement in twee appartementen.

Grote Oost 26 (rijksmonument)

Ingrijpend verbouwingsplan voor de bestemmingsverandering tot woning. Monumentencommissie reageert uiteindelijk positief op het ontwerp van de nieuwe entree in dit kleinere Bleijspan. Monumentenvergunning aangevraagd.

Grote Oost 28-30 (rijksmonument)

De begane grond van het voormalige postkantoor is thans betrokken door de Kunstuitleen. Daarmee heeft dit beeldbepalende rijksmonument weer een goede publieke bestemming gekregen. Boven komen zeven appartementen. Ook dat is een aanwinst voor de straat en de stad.

Grote Oost 98-100 (gemeentelijk monument)

De voormalige dubbele arbeiderswoning onder een schilddak, uit

Grote Oost 26 'ingepakt', 28-30 voormalig postkantoor nu Kunsttuilen.

1863, ooit de woning van Oud-Hoorn-voorzitter Bas Baltus, is op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst.

Hoofd

Hoofdtoren met Houten Hoofd zijn rijksmonumenten. Oud Hoorn vraagt zich af, wanneer de gemeente nu eens begint met de versobering van deze historische locatie in het havengebied? Het politieke draagvlak daarvoor was aanwezig eind vorige eeuw. Waar hangt dit op?

Johan Messchaertstraat 3

Het Horizon College heeft dit pand verkocht aan een projectontwikkelaar. Deze bouwt het liefst een woontoren op deze kwetsbare plaats.

Oud Hoorn heeft zich van meet af aan verzet tegen sloop van het huidige schoolgebouwtje, de vroegere Margriet/VGLO-school. Deze locatie krijgt uiteindelijk een 'inbrei-bestemming', zij het op de B-lijst.

Julianapark

Oud Hoorn is tegen een aanlegsteiger van 140 meter langs het park.

Keern

Vele grafmonumenten van oude Hoornse families liggen er vervalen bij. Actie gevraagd.

De gemeente Hoorn heeft de graven beschreven, maar neemt verder geen initiatief. Oud Hoorn heeft gepleit voor plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst.

Kerkplein (Grote Kerk)

De aangebrachte hekwerken hebben het monumentale beeld van de kerk niet aangetast.

Planologische vrijstelling overwo-

Kerkplein, openbaar toilet aansluiting.

gen voor het plaatsen van twee openbare toiletten. Kunnen deze aanfluitingen in het stadsbeeld niet een minder opvallende uitstraling hebben? En kan er dan meteen naar een andere oplossing worden gekeken voor de ontsierende pijp boven de zij-ingang?

De nieuw te maken entreevoorziening is, zijnde niet passend, afgekeurd.

Kleine Noord 44

Monumentenvergunning voor verbouw afgegeven. De monumentencommissie is voor de tweede keer niet akkoord met de voorgestelde herziening van de pui. Oud Hoorn blijft vasthouden aan een borstwering in de gevel. Verwijderen eerste verdiepingvloer om winkel groter te maken is in eerste instantie afgewezen. De vloer verkeert in slechte staat

Kleine Oost-Willemsweg

Het hekwerk rond de z.g. Beatrixkroningsboom staat er slecht bij. Ook verdienen soortgelijke hekwerken in het Noorder- en Oosterplantsoen meer aandacht van de beheerder van de openbare ruimte.

Kerkplein, hekwerk in doorgang geplaatst.

Kleine Noord 44: voormalige panden van Schermer.

**Koepoortsweg 73
(gemeentelijk monument)**

Statig bakstenen woonhuis met dwarskap (schilddak); voorgevel begin twintigste eeuw (voor ouder pand?) vijf traveeën breed. Boven middenpartij onder kroonlijst alliantiewapen met het jaartal 1746. Harmonisch pand met typische neo-ornamentering en van architectonische en historische waarde aldus de monumentenbeschrijving. Stichting Stadsherstel heeft het pand aangekocht en zal het restaureren. Stadsherstel is voornemens het pand voor de rijksmonumentenlijst aan te melden.

**Koewijzend 4
(gemeentelijk monument)**

Het initiatief te komen tot het behoud van de fruitkassen als onderdeel van een Fruitmuseum wordt door Oud Hoorn ondersteund.

**Liornestraat/Joh. Poststraat
(gemeentelijk monument)**

Plan om het voormalige TSH-gebouw te verbouwen tot woningen, oa voor starters en een nieuw wijkcentrum. De sloop van de zaagtandvleugel is van de baan.

**Nieuwland 9
(beeldbepalend pand)**

Verbouwing. Er komt een kopgevel en de kap wordt verlengd en vergroot. De houten kopgevel is een vreemd element in Hoorn. De monumentencommissies is toch akkoord gegaan.

Nieuwstraat/Wisselstraat

Poortje uit 1603 blijft schreeuwen om een opknapbeurt. Begin negentiger jaren zijn twaalf monumentale poortjes gerestaureerd. Na 10 jaar zouden de poortjes op-

nieuw worden aangepakt. Wanneer?

**Onder de Boompjes /
Gedempte Turfhaven**

Voor de restauratie van de kademuuren en de voorgenomen kap van tien monumentale zilversdoorns.

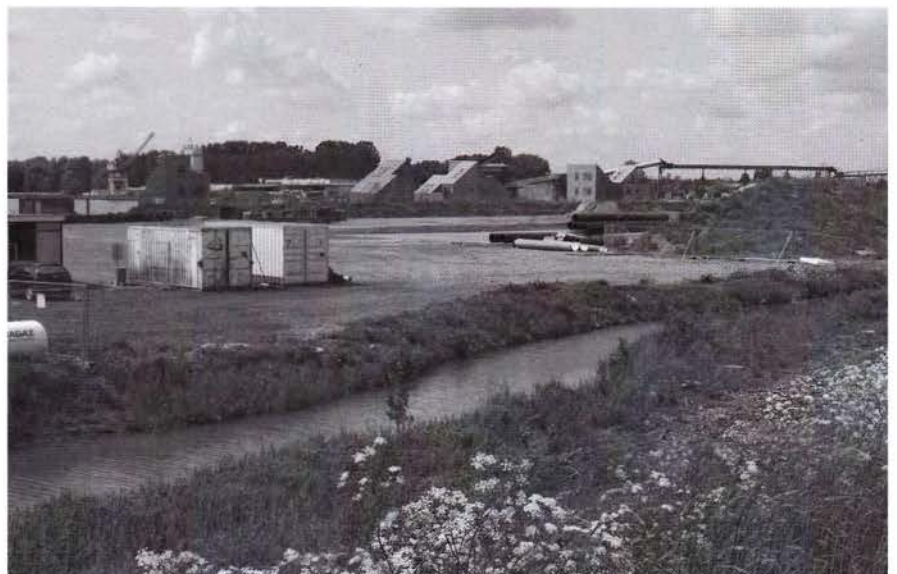
Na de kap worden nieuwe bomen geplaatst. Oud Hoorn heeft bezwaar aangetekend tegen de kap van de bomen.

Oostereiland

Het collegebesluit tot aankoop van het Oostereiland om het volgens een historisch scenario in te vullen heeft de volle steun van Oud Hoorn.

**Schelphoek –
Westfriese Omringdijk
(provinciaal monument)**

Voorontwerp bestemmingsplan ingediend: bedrijventerrein en nieuwe jachthaven; plan voor 500 nieuwe ligplaatsen met een uitbreidingsmogelijkheid naar 800, een nautisch kwartier met de mogelijkheid van groepsaccommodatie, zoveel mogelijk drijvend uitgevoerd. Tevens een plan voor 25 waterwoningen.

Schelphoek.

Stationsplein 1 (rijksmonument)

Oud Hoorn maakt zich in toenemende mate zorgen over de 'verhamburgering' van dit unieke monument. De monumentencommissie heeft de plaatsing van een geldautomaat in de voorgevel afgewezen, alsmede rolluiken aan de perronzijde en het veranderen van het restaurantgedeelte en het blinderen van ramen aan de stationspleinzijde i.v.m. de vestiging van Burgerking in de stationsrestaurant. Er kan nog enig begrip worden opgebracht voor een andere formule die meer aansluit bij de wens van het publiek. Maar we hopen dat de eigenaren (NS) en uitbaters ook begrip tonen voor onze wens tot behoud van de monumentaliteit en de nog spaarzaam aanwezige details in het interieur. Dus geen schreeuwende reclames aan de buitenzijde. Oud Hoorn heeft schriftelijk bij eigenaar en andere partijen hier aandacht voor gevraagd. Ook de reclame-uitingen moeten aan de regels voldoen.

Trommelstraat

De nieuwbouw in het gat in de Trommelstraat is gestart. Het zal

Trommelstraat.

deze aardige stadsstraat een beter aanzien geven.

Vale Hen/Dubbele Buurt

Het blijft veel te lang stil over de plannen voor dit gebied. Architect Soeters legde een goed plan voor. Wanneer mogen we eens iets horen?

Veermanskade 12 (rijksmonument)

Plan voor het plaatsen van dakcapellen, dakramen en het wijzigen van kozijnen om een volwaardige woning te kunnen creëren. De

vormgeving en detaillering dient ter goedkeuring aan het bureau Monumentenzorg te worden voorgelegd. De commissie is van mening dat het plan teveel het monumentale dak aantast. Dakkapellen horen niet thuis op de vliering van een monumentaal pand.

Wat betreft het plaatsen van de dakramen is de monumentencommissie akkoord. Maar de commissie wil het aantal teruggebracht zien naar het hoogst noodzakelijke, en ze mogen niet van de straat zichtbaar zijn.

Weeshuiscomplex - hoek Korte Achterstraat (rijksmonument)

Monumentenvergunning aangevraagd voor de verbouwing van het Weeshuiscomplex voor een logies-, een culturele bijeenkomstfunctie en huisvesting van gehandicapten.

Westerdijk (provinciaal monument)

De politieke partijen formuleerden al weer enkele jaren geleden 19 richtinggevende uitspraken voor de Westerdijk als promenade met een boulevardachtige uitstraling.

Het pad moest o.a. tweemaal zo breed worden; dient te worden aangekleed met historische lantaarns (die zijn er nu wel genoeg in de oude stad), vier steigers om te zwemmen en aan te meren. Wanneer start de uitvoering?

Westerdijk 15-17

Westerblokker 93

Status gemeentelijk monument aangevraagd.

Westerblokker 121, gemeentelijk monument

De uitbreiding van de woning vindt op aanvaardbare wijze aan de achterzijde plaats. Monumentencommissie is akkoord.

Westerdijk 15-17

Sloop is aangevraagd. Oud Hoorn vindt dat niet eerder gesloopt moet worden dan dat er een geacordeerd plan ligt dat aansluitend kan worden uitgevoerd. Anders ontstaat er weer een meerjarig gat aan de dijk.

Westerdijk 47A – voormalige schouwburglocatie

Alleenstaand karakteristiek pand met plat dak (nog steeds!) wacht op de ontwikkelingen op het braakliggend terrein van de oude schouwburg, in het z.g. gat van Hansen.

Opraving aldaar heeft nieuwe gegevens opgeleverd over het oude dijk- en slotenverloop. Nog steeds gelden de oorspronkelijke gemeentelijke uitgangspunten: er komt woningbouw met een dag-

horecavestiging op deze toplocatie. November 2006 vond een debat over de drie prijsvraagontwerpen voor de locatie oude schouwburgterrein in het Architectuurcentrum plaats. Het door het college uitverkoren plan van de Parijse architecten Breitman & Breitman is het dichtst bij de uitgangspunten gebleven en geeft bovendien een visie op het voorliggende gebied en de aansluiting met het Achterom. Het bouwplan in een kitscherige retrostijl grijpt

terug op klassieke bouwkunst, inclusief Grieks-Romeinse colonnade in het binnengebied. Mediterraan invloeden zijn onderdeel van het plan. Afwachten wanneer de uitvoering start.

Gemaal Westerkoggeland

Zeeman Vastgoed heeft een plan gepresenteerd om het gemaal te verbouwen tot woonhuis. De erkers etc. worden eraf gesloopt en de bestaande bebouwing wordt zoveel mogelijk in de oorspronkelijke stijl gerestaureerd.

Aan de achterzijde wordt op een lager niveau een vleugel bijgebouwd. Het plan ziet er volgens de monumentencommissie goed uit, maar moet op een aantal punten worden aangepast en uitgewerkt.

Wisselstraat, bibliotheek

In de monumentencommissie is aandacht gevraagd voor de foelie-lijke airco's.

Zon 11

Structureel wordt deze rubriek beëindigd met deze structurele dissonant van verwaarlozing in een opgeknapte omgeving.

Westerdijk 47A

Men vraagt ons

Femke Uiterwijk

In het vorige nummer liet ik u een reactie lezen van mevrouw Wiegen-van der Zel over het zwembad Zon en Vreugd aan de Westerdijk. Haar dochter, Ank Lubbers vertelde mij toen, dat er ook nog een 'katholiek' zwembad was geweest, gelegen aan de oostkant van Hoorn. De volgende reacties vertellen daarover en ook nog over de speeltuin. Allereerst de herinneringen van mevrouw Peetoom-Leegwater. Ze is in 1923 geboren en ze heeft gedurende haar kinderjaren in dat katholieke Flevobad regelmatig gezwommen.

Mevrouw Peetoom-Leegwater:

Mevrouw Peetoom-Leegwater is nu 83 jaar en ze woonde als kind op een boerderij die aan de Lageweg stond ter hoogte van de plek waar nu het bedrijf van Piet Has gevestigd is. Deze boerderij moest verdwijnen, omdat in de vijftiger jaren de Provincialeweg werd aangelegd. Mevrouw Peetoom bracht haar kinderjaren op deze plek door en er werd in de zomer veel gebruik gemaakt van het zwembad van boer Neefjes, het z.g. Flevobad. Zijn boerderij stond zo'n 100 meter verwijderd van die van de familie Leegwater. De heer Neefjes bezat buitendijks een stuk land, schuin tegenover het watergemaal. Daar liep een afgang van boven naar beneden naar een stuk grasland. Wellicht omdat de boerderij niet genoeg opbracht, begon hij op dat buitendijkse land een zwembad. Het begon eenvoudig. Eerst alleen met een hek om het stuk grasveld heen. Een strand was er niet, er was alleen gras. Na verloop van tijd werden er hokjes neergezet, waarin men zich kon

verkleed. Voor het gebruik van die hokjes werd geld gevraagd. Aan de ene kant van het veld stonden hokjes voor de dames en aan de andere kant die voor de mannen. De zuidkant was voor de heren bestemd. Ook kwam er een duikplank, later ook nog een tweede, een kleinere. Er lagen ook vlonders in het water, waar je onderdoor kon zwemmen en nog weer later kwam er een snoeptentje bij! Op zeker moment werden er ook kano's verhuurd, maar dat liep niet. Een en ander werd goed in de gaten gehouden door de heer Neefjes. Hij droeg een strooien hoed, waaromheen op een band met rode letters stond: ondernemer. Als ondernemer liep de heer Neefjes met een stok over het veld om de orde in de gaten te houden, maar met die stok tikte hij ook meisjes, die op het gras lagen tegen de billen. Toen het steeds drukker werd, kwam ook de zoon meehelpen. Toen het water in twee helften werd verdeeld door middel van aan elkaar gebonden kurken met de bedoeling de dames en de heren gescheiden te laten zwemmen, was dat geen succes. De gezinnen die er kwamen zwemmen, wilden dat wel graag gezamenlijk doen. De plek waar nu het dierenasiel gevestigd is, was ook eigendom van de familie Neefjes en dat stuk land werd onder water gezet om er zo een schaatsbaan van te maken. Maar dat plan mislukte.

Mevrouw Peetoom-Leegwater is in 1923 geboren. Het zwembad was er dus voor de oorlog '40-'45 al. Het is rond 1950 gesloten. Ook de heer Sijm uit Raalte reageerde op mijn oproepje. Hier volgt zijn herinnering:

Mijn jongensjaren heb ik doorgebracht in Hoorn. De zomer van 1936 staat mij bij als een periode van eindeloos mooi weer. Een abonnement op het zwembad aan de Schellinkhousterdijk, beter bekend als het zwembad van Neefjes, kostte één gulden. Mijn jongste broer Jan, een paar van mijn zussen en ikzelf waren daar altijd te vinden. Na school en in de vakantie praktisch de hele dag; brood en drinken mee. Het bestond uit een grasvlakte, wat kleedhokjes, die zelden gebruikt werden, een steiger aan het water en een paar trapjes. Zwemlessen werden er bij mijn weten niet gegeven, maar er was wel een soort leergang voor als je op eigen initiatief de zwemkunst meester wilde worden: drie vlotjes. Het eerste vlotje lag zo'n twintig meter uit de kant. Je kon dat nog lopend bereiken, maar je moest proberen omdat zwemmend te doen. Welke zwemslag je daarvoor gebruikte was niet belangrijk. Op z'n hondjes was ook goed. Voor het tweede traject moest je meer risico nemen, want het werd geleidelijk dieper. Voor de reis naar het derde vlotje moest je toch echt wel kunnen zwemmen. Op die manier hebben we het allemaal geleerd. Een minpuntje was dat bij ongunstig wind de inhoud van de stadsriolering – bij ons bekend als het strontgemaal – dicht langs kwam drijven: je kwam dan al zwemmend wel eens wat tegen.

Het volgende verhaal over de speeltuin aan de Westerdijk is van de hand van mevrouw V. C. M. Hart-Overman:

Als moeder van een groot katholiek gezin kwam ik in de jaren vijf-

tig regelmatig in de speeltuin aan de Westerdijk, waar nu de Hoornse schouwburg is. De speeltuin Zon en Vreugd was opgericht door de Hoornse afdeling van de Katholieke Bond voor het gezin. Er is ook enige steun van particulieren geweest en verder 'een klap op de preekstoel'. Dat laatste wil zeggen, dat er in de kerk een preek over werd gehouden om de zaak onder de aandacht van de parochianen te brengen en dan volgde een collecte. Ik denk, dat het terrein gehuurd werd van de gemeente. In het begin was er alleen een draaimolen, een zandbak, een hoge en een lage wip en een paar schommels. Als je lid van de bond was, kreeg je een passepartout voor het hele gezin, waardoor je altijd gratis toegang had. Anderen moesten entreegeld betalen. Ome Willem Walraven was de toezichthouder, een onbetaalbare man, die overal op lette. Hij beslechte ruzies, verbond kleine wondjes en repareerde wat kapot ging. Op het terrein had hij een schuurtje, waarin ik mijn baby kon voeden, terwijl hij de andere kleintjes in de gaten hield.

Financieel ging het kennelijk goed met de speeltuin, want al vrij snel werd er een schommelschuitje aangeschaft. Het toestel werd op een grote wagen met muziek op de plaats van bestemming gebracht. Het was geen hangende schuit, maar een grote bak waar je aan twee kanten met zeker vijf personen in kon zitten. De bak werd in beweging gebracht in een halfronde kuip doordat de inzittenden zich met hun lichaam afzetten. Als ik me goed herinner, werd het toestel geleverd door een firma uit Haarlem, waarvan Han Heckert (zoon van een tassenwinkelier in de Nieuwsteeg) directeur was.

Voor gezinnen als het onze was de speeltuin een geweldige instelling. Als de grote kinderen om twee uur

na het warme eten terug naar school gingen, trok ik er met de kleintjes op uit, van ons huis op de Gouw naar de Westerdijk. Een baby'tje had ik in de kinderwagen en één of twee kleuters aan de hand. Zo was ik binnen tien minuten in de speeltuin, brood en drinken mee. Vaak had ik een bak aardappelen bij me of een zak worteltjes. Als moeders hielpen we elkaar. Ook waren we vaak aan het breien of verstellen. We zaten in een groepje bij de zandbak in de luwte van de schutting van het naastgelegen zwembad. Eén naam weet ik nog: van mevrouw Zwagerman van het Kerkplein, haar man was kleermaker.

Om vier uur kwamen de andere kinderen uit school ook naar de speeltuin. Tot half zes bleven we daar en in mijn herinneringen waren dat fijne middagen. Ik heb nog twee foto's, waarop je kunt zien hoe onze kinderen met vele anderen samen spelen aan de rand van het water.

Over het zwembad wil ik nog het volgende vertellen. Het gemeentelijke bad naast de speeltuin had in de jaren vijftig bij ons preutse katholieken een slechte naam. Er zouden gaatjes zijn in de kleedhokjes en er waren handtastelijkheden tijdens het zwemmen, zo werd verteld. Als kinderen uit onze kring wilden zwemmen, gingen ze naar het land van Neefjes aan de Schellinkhousterdijk. Daar waren aanvankelijk nog geen badhokjes, maar wel veel ouders, die toezicht hielden. En later heeft Neefjes er wat badhokjes laten zetten. Er waren aparte ingangen voor jongens en voor meisjes. In het begin kon je bij Neefjes terecht om te zwemmen op warme dagen zonder dat je hoefde te betalen. Pas na verloop van tijd werden er entreegelden geheven. Zo groeide het geheel uit tot een volwaardig zwembad, wel katholiek.

Het wachten is nu op een foto van dat zwembad aan de Schellinkhousterdijk. Wie heeft er één en wil hem ter publicatie aan het kwartaalblad afstaan?

Ook andere zelf opgeschreven herinneringen zijn van harte welkom!

Reacties graag voor 1 augustus a.s. naar Femke Uiterwijk, Geldersesteeg 27, 1621 LA Hoorn of per e-mail naar: femkeuiterwijk@het-net.nl.

Foto 3 en 4 kreeg ik per e-mail toegestuurd, maar de naam van de afzender is verloren gegaan. Wil hij/zij zich bij mij melden?! Weet u iets over deze twee foto's te vertellen, dan graag bericht voor 1 augustus a.s.

Advertentie van vijftig jaar geleden.
Badhanddoek bij Kofa Botman, nu Hema.

1

2

3

4

5

6

7

8

1. Joop; 2. mevrouw Hart, met 3. Jos op schoot; 4. Paulien staand; 5. Ben; 6 en 7 onbekend; 8. Guus.

Twee foto's genomen in 1954 in de Hoornse speeltuin, aan de rand van het Hoornse Hop. Op de eerste zit

mevrouw Hart, temidden van een groep kinderen. Alleen de namen van de kinderen Hart zijn bekend. De

tweede foto (met dezelfde kinderen) laat een groter deel van de Westerdijk zien tot en met het Visserseiland.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

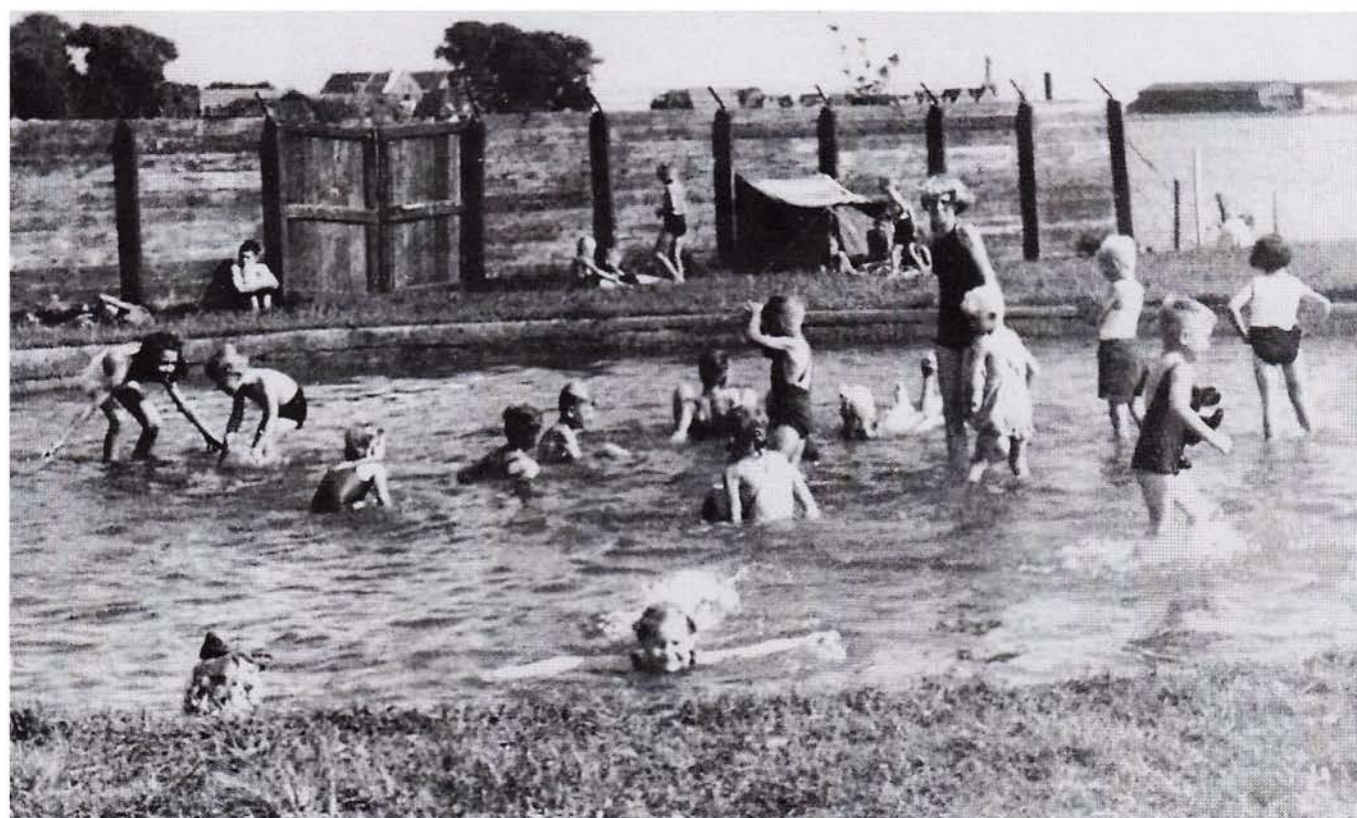
10

11

1. 2. en 3 onbekend; 4. Jos; 5. Paulien; 6. Guus; 7. Ben; 8.-10. onbekend; 11. Joop.

Nogmaals het zwembad aan de Westerdijk. Namen zijn niet bekend. Weet u ze?

Waterpret in het kinderbadje van het zwembad aan de Westerdijk.

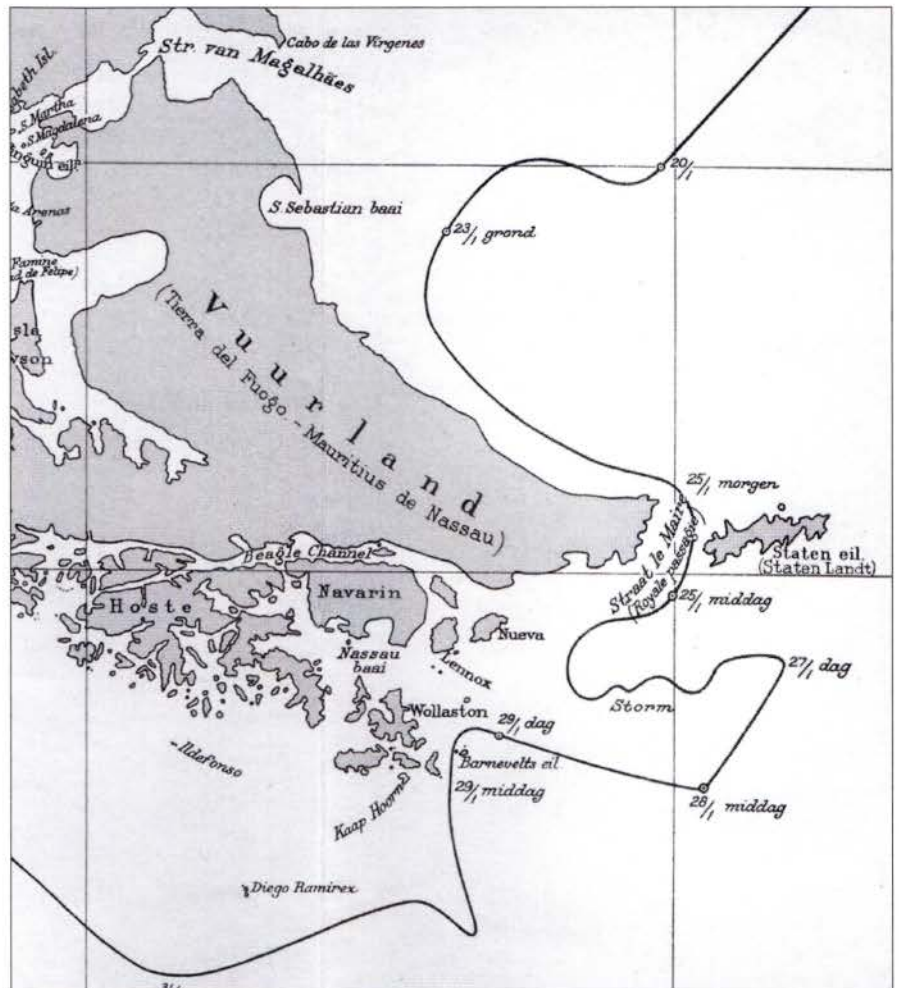
Het documentatiecentrum van Oud Hoorn

februari 2007 t/m april 2007

Christ Stoffelen

Driemaal Le Maire en Schouten in het Michiel de Ruyter Jaar

De periode vanaf februari 2007 is het bestand van het documentatiecentrum van onze vereniging weer flink uitgebreid. Ik vermeld allereerst een paar van de jongste aankopen. Uit de bekende serie boeken van de Linschoten-Vereeniging schafte ik no. 49 deel I en deel II uit 1945 aan: 'De ontdekkingsreis van Jacob Le Maire en Willem Cornelisz. Schouten in de jaren 1615-1617'. Isaac le Maire wilde de VOC concurreren in Oost-Indië via een nieuwe route langs Zuid-Amerika. Tevens hoopte hij het onbekende Zuidland te vinden. Daartoe werden in Hoorn twee schepen uitgerust. De Eendracht, waarop Isaacs zoon Jacob als leider van de tocht voer en de Hoorn, waarop schipper Willem Schouten uit Hoorn voer. De meest zuidelijke landpunt van die tocht draagt sindsdien de naam Kaap Hoorn. Hoe deze avontuurlijke onderneming verliep wordt haarfijn beschreven en besproken in de genoemde aanwinst. Pas onlangs in 2007 uitgegeven, is het zoveelste boek over Hoorns beroemdste zoon Jan Pieterszoon Coen. Joyce Tulkens schreef dit werk met als ondertitel 'Bedwinger van Indië'. Zij bestudeerde de mens Jan Pieterszoon Coen en beschrijft hem in deze uitgave in al zijn hoedanigheden, waarin hij zich heeft ontwikkeld en geopenbaard. Soms is hij star en wreed, dan weer is hij gevoelig en sympathiek, maar altijd is hij complex. Het boek 'De gebouwen van de Oost-Indische Compagnie en van de West-Indische Compagnie in Neder-

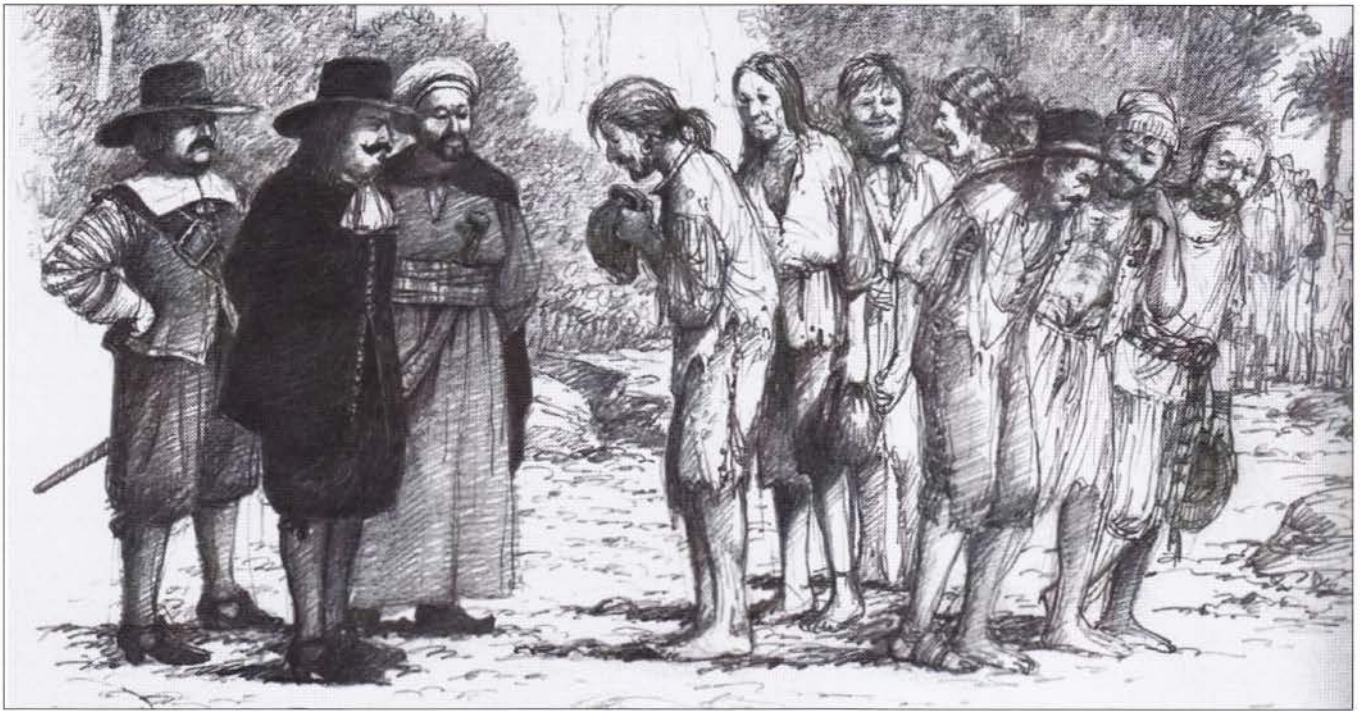

Route van de Eendracht langs Kaap Hoorn (1616)

land' werd in 1928 door A. Oosthoek te Utrecht uitgegeven. Voor elke plaats werd de tekst verzorgd door een ter plaatse deskundige schrijver. J. C. Kerkmeijer nam Hoorn voor zijn rekening. Niet alleen de gebouwen in Hoorn, maar ook die in de andere steden, van beide compagnieën zijn heel goed beschreven en het boek bevat ter verfraaiing afdrucken van vele oude foto's en prenten. Van een heel andere aard is het boekje 'Het Westfries Mannenkoor, om zo te zegge...'. Dit boekje werd in 1995 uitgegeven ter gelegenheid van het

50-jarig bestaan van het regionaal gezelschap, dat in een halve eeuw uit wist te groeien tot een koor van naam.

Ook een nieuwe aankoop is de digitale versie van de 'Chronijk van de vermaarde Zee- en Koopstad Hoorn' uit 1706 van Feyken Rijp. Dit is de realisatie van een idee van Ben van Tartwijk, door hem verwezenlijkt met steun van verscheidene mensen, en uitgegeven door het bestuur van de Oosterkerk in Hoorn. Deze digitale kroniek is makkelijker leesbaar dan het origineel en mede

Illustratie Jack Staller: De Ruyter koopt slaven vrij (Middellandse Zee, ca. 1662)

daardoor toegankelijker voor een breder publiek. Het zoekstelsel, verklaringen per pagina en een aparte eregalerij portretten met informatie vormen waardevolle uitbreidingen van het oorspronkelijke werk.

Vervolgens noem ik, onder dankzegging aan alle gulle gevers, de vele schenkingen uit deze periode waarmee het documentatiecentrum werd verrijkt. De heer Arie van Zoonen schonk ons de bundels Nederlandse Historische Bronnen nr. 1, 2 en 3. Deze boeken, in 1979, 1980 en 1983 uitgegeven door het Nederlands Historisch Genootschap, bevatten vele voor geschiedkundig onderzoek interessante stukken. Van de heer John Lamers kregen wij vijf delen uit de Regio-Reeks. Naast het bekende 'Dit land boven het IJ' van J. J. Schilstra horen bij deze schenking 'Dit land van de Elf Steden', 'Het land rondom Amsterdam', 'De Veluwe, land van bos en hei' en 'Dit land van hei en hunebedden'. Harm Stumpel schonk ons een, door hemzelf

Wapen van de Westfriese Admiraliteit met devies 'Strijdend voor het vaderland' (Pugno Pro Patria)

gebonden, goede kopie van 'De Proosdij van Westfriesland'. Het origineel uit 1932 is geschreven door de wegens zijn vele uitgaven en artikelen bekende Pieter Noordeloos uit Grootebroek. Het verscheen in Haarlemsche Bijdragen XLIX, 41-111; 281-295 (1933). Ruud Spruit, de wegens pensionering scheidende directeur van het Westfries Museum in Hoorn, schonk ons het door hem geschreven kinderboekje 'Een geheime reis'. Het verhaal gaat over een scheepsjongen, Matthijs uit Hoorn, die de hierboven al genoemde spannende reis van Jacob Le Maire en Willem Schouten, heeft meegemaakt. Rasverteller Spruit weet de lezer van begin tot eind te boeien met deze, dankzij de illustraties van Jack Staller zeer fraaie uitgave. Van deze begenadigd illustrator-schrijver uit Zwaag en Graddy Boven, conservator van het Marinemuseum te Den Helder, verscheen in deze periode ook het boek 'Michiel Adriaenszoon de Ruyter, De Admiraal'. In deze prachtige uitgave komt Nederlands beroemdste admiraal, vierhonderd jaar na zijn geboorte, in woord en beeld opnieuw tot leven. Het boek werd zaterdag 7 april j.l. in de Oosterkerk te Hoorn gepresenteerd ter gelegenheid van de opening van de tentoonstelling 'Strijd voor het Vaderland' in het Westfries Museum. Ook in dit kader ontvingen wij de editie van het verenigingsblad van de Helderse Historische Vereniging met als thema 'De Ruyter'. In deze fraaie uitgave treffen we ook interessante beschrijvingen aan van andere vaderlandse zeehelden. Zo kunnen we er een uitgebreide levensgeschiedenis in lezen van Pieter Florisz, de voor Hoorn meest in het oog springende vice-admiraal van de Admiraliteit van West-Friesland en het Noorderkwartier. De eerderge-

De Eendracht komt aan bij Futuna, het grootste van de twee Hoornse eilanden (31 mei 1616)

noemde tentoonstelling droeg niet voor niets de ondertitel 'Pieter Florisz in het voetspoor van De Ruyter'. Op vrijdag 1 juni is in het Westfries Museum de grote zomertentoonstelling, met als titel 'De Zoektocht naar de Hoorn', geopend. De aanleiding is een recente expeditie naar de zuidpunt van Argentinië waar in 1616 het schip de Hoorn bij het schoonmaken in brand is gevlogen en verloren gegaan. De leden van de expeditie troffen na lang zoeken sporen aan van het schip. Zij konden onomstotelijk aantonen dat de plek, waar het schip eeuwen geleden verloren ging, was gevonden. Archiefwerk en het napluizen van de scheepsjournalen bracht de meest spannende avonturen aan het licht, die Ruud Spruit wist te verwerken tot een prachtig verhaal over de onderneming van Le Maire en Schouten, nu voor vol-

wassenen. Dit boek werd 1 juni gepresenteerd bij de opening van de tentoonstelling en is natuurlijk ook opgenomen in ons documentatiecentrum. Het is uitgegeven door De Bataafsche Leeuw en bevat naast de verhalende tekst van Ruud Spruit ook een gedegen verslag van Martijn Manders over de expeditie. Drs. Martijn Manders heeft onderwaterarcheologie en maritieme geschiedenis gestudeerd aan de Universiteit van Leiden. Hij heeft meegewerkt aan het archeologisch onderzoek op de kust van Argentinië en heeft op dinsdagavond 24 april j.l. in Het Pakhuis alhier een lezing gegeven met de zoektocht naar de Hoorn als onderwerp.

Voor zover het laatste nieuws uit het documentatiecentrum. Voor vragen, opmerkingen, schenkingen en anderszins kunt u mij bereiken op nummer 0229-235227.

Lezers schrijven

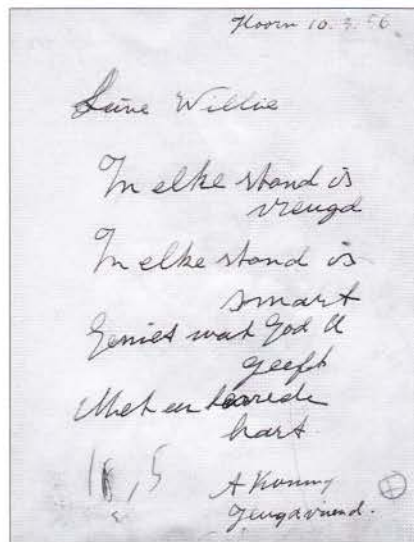
Geachte redactie,

Vandaag kreeg ik het blad van Oud Hoorn 650 jaar stad en u vroeg om gegevens over Arie Koning. (Zijn portret in monnikskleren staat op de achterkant van het jubileumblad) Nu, ik weet nog iets te vertellen over hem. Hij had een werkplaats naast het snoepwinkeltje van Buikie op het Gerritsland. Je moest dan een smal paadje inlopen en daar had hij zijn werkplaatsje.

Wij brachten er altijd onze schoenen heen en hij maakte ze dan heel netjes. Hij kwam ze dan zelf bij ons thuis terugbrengen en dronk dan een kopje koffie met ons mee. De hierbij afgedrukte foto is het bewijs. Het was een gezellige man. Hij kwam graag bij ons thuis op het Grote Oost 58. Ook heeft hij in mijn poëziealbum geschreven. Twee keer nog wel en dat vond ik eigenlijk niet zo leuk. Ik vond het slordig, maar ik was toen twaalf jaar en durfde er niks van te zeggen. Nu ben ik blij, dat ik de versjes bewaard heb. Verder weet ik eigenlijk niet zoveel meer van

hem. Misschien zijn er nog andere Horinezen, die wat over Arie Koning weten te vertellen!

Willy Spel-Nannings

Geachte redactie,

Ik heb een kleine toevoeging bij het verhaal omtrent Arie Koning. Zijn schoenlapperij bevond zich op de hoek Duinsteeg en Nieuwe Noord in het monumentale pand van de Oude Rosmolen, waar later

Constant Fonk zijn restaurant runde. De oppervlakte bedroeg ongeveer 2 bij 2 meter. Bij bezoek aan verjaardagen van hoofdzakelijk jongelui vroeg hij steevast of er nog schoenen te repareren waren. Zo ja, dan werden die direct na het bezoek meegenomen. Hij was bijzonder trots, dat hij uitverkoren was om tijdens het 600-jarig bestaan als aalmoezenier te functioneren.

Met vriendelijke groeten, René Feller (in die tijd wonende naast de Foko, ofwel de Oude Rosmolen.)

ARIE KONING, kindervriend, schoenlapper, Hoorn kenner, wandelende verjaardagskalender, man met priesterwens.

Geboren 1888, Hoorn
Overleden ?, Hoorn

Hij was lid van de in Hoorn bekende muzikale familie Koning. Zijn broer (neef?) Evert was jarenlang directeur van de Hoornse Harmonievereniging Apollo.

Een neef Evert (oomzegger), woonachtig in Alkmaar, was de eerste leraar Geschiedenis aan het Werenfridus Lyceum.

De familie geneerde zich wat voor Arie.

Als kind was ik één van de vele 'vriendjes' van Arie. Verdacht? Arie was de onschuld zelf!

Wij bezochten hem in zijn schoenlappershokje op de hoek van de Duinsteeg en het Nieuwe Noord, een stukje van het gebouw waarin later tweesterrenrestaurant De Oude Rosmolen gevestigd was.

Arie was, denk ik, niet zo'n geweldige schoenmaker. Maar hij was erg goedkoop...

Arie Koning, op bezoek bij Grote Oost 58: Theo Nannings en moeder Nel Nannings-Degeling, de vader en moeder van Willy Spel-Nannings.

Opmerkelijk was de manier waarop hij zijn leersnijmes vet maakte: hij streek het snijvlak daartoe over zijn vette voorhoofd of kale kop.

Arie kende van al zijn 'pupillen' de verjaarsdatum, die hij genoteerd had in zijn kerkboekendoend notitieboek.

Later bewoonde hij nog een armoedig woninkje in een hofje dat toen achter het Gerritsland lag. Daar woonde ook Jan Wortel (Jan Dudink), een broodmagere Hoornse zonderling in die dagen, die later nog 'hokte' met ene Greetje Berkeveld.

De laatste jaren van zijn leven 'lag Arie in de kost' bij de familie Van Riel aan het Nieuwe Noord. Hij had daar een klein zolderkamertje. Ik had lange tijd zijn bijzondere verzameling boeken over Hoorn in huis. Ik denk dat Arie daar al geen weet meer van had. Maar ik besloot op een goed (?) moment de boeken aan hem terug te geven. Drie dagen later overleed hij aan prostaatkanker. Van de boeken daarna geen spoor meer...

Arie's droom was: priester worden. Op gevorderde leeftijd meldde hij zich aan bij seminarie Hagevelt. Bij zijn intakegesprek vroeg men hem waar zijn zoon was. Arie zeide: die zoon ben ik zelve. Hij werd afgewezen. Maar wachtte geduldig op een nieuwe kans. Die kwam nooit meer echt. Maar tijdens de nagespeelde 'Bossuslag' (Ridderikhoff! 600 jaar Stad) was Arie vlootaalmoezenier. Hij heeft er buitengewoon van genoten.

Arie was een kenner van het Gregoriaans. Hij kende alle Latijnse teksten van buiten en zong, achterin de kerk, uit volle borst mee met het koor, dat die 'medewerking' niet altijd erg waardeerde.

Arie vertelde altijd vol trots ooit eens in een kerk in Westfriesland zijn Gregoriaanse kunsten te hebben vertoond. Na afloop van de dienst stonden de autochthonen hem op te wachten, naar hem wijzend onder de kreet: "deer hew je de zanger!"

Ik weet beslist nog veel meer over Arie. In gesprek met andere Hori-nezen van mijn leeftijd (Huub Ursem, Gerard Beemsterboer e.a.) zouden die wellicht boven kunnen komen.

Iets anders

Ik heb ook nog heel veel feiten over mijn grootvader Klaas Molenaar, buurman en vertrouweling van Kerkmeijer aan de Noorderstraat. Hij stond mede aan de wieg van Oud Hoorn. Ik wil daarover al heel lang een artikel voor ons kwartaalblad schrijven. Vertelde dat onder anderen aan Van Weel. Hij was positief. Maar 't komt er maar steeds niet van...
Gegroet!
Klaas Molenaar

De heer Bolte, Nieuwenoord 227, Rotterdam:

Hierbij mijn reactie op de foto van de heer Arie Koning.
Als jongen in de leeftijd van de lagere school kende ik de heer Arie Koning al. In de leeftijd tussen 12 en 18 jaar kwam ik met een vriend nogal eens op visite bij de heer Koning, op zijn schoenmakerswerkplaats in de Duinsteeg. Dat was altijd interessant. De heer Koning kon goed vertellen. Tijdens die gesprekken keek ik ook hoe de heer Koning de schoenen repareerde. Hij had ook een verrekijker en daar kon je met één oog door kijken en die was in de lengte verstelbaar. Zo werd dan bij de Hoofdtoren de zee bekeken. De heer Koning was erg godsdienstig. Een

goed en geprezen rooms-katholiek persoon. Hij was in staat zelf een katholieke mis op te dragen.

Nu neem ik een sprong naar de bezettingstijd. Ik werd verliefd op een katholiek meisje. Zelf was ik niet katholiek. Ben ik katholiek geworden. Toen heb ik aan de heer Arie Koning gevraagd mijn peter te worden. Dat was voor hem een grote eer. Met dat meisje ben ik eind mei 60 jaar gelukkig getrouwd. De meter was Annie van der Zel, getrouwd geweest met Bertus Mak. De heer Koning deed ook aan de padvinderij.

Geachte redactie,

Ik wil graag van de gelegenheid gebruik maken om te onderzoeken of er nog leeftijdgenoten te vinden zijn, die mij gekend hebben op de Jozefschool tussen de jaren 1931 en 1936 of in 1937 op de R.K. Mulo, Onder de Boompjes 18. Klasgenoten waren o.a.: Gerard Knol, Gerard Maassen, Niek Schoof, Wim Dekker, Hennie Buiting. Ik ben een zoon van Jan Sijm, cirkelzager aan de kistenfabriek van Graftdijk en later besteller bij de P.T.T.. Wij hebben gewoond in één van de hofjes aan de Venenlaan, op de Italiaanse Zeedijk 83, in het R.K. Weeshuis aan het Achterom en op de Gedempte Turfhaven 7. Als iemand contact wil zoeken. Mijn adres is: Toon Sijm, Dahliastraat 53, 8102 AE Raalte. Telefonisch contact beveel ik niet aan, want ik hoor heel slecht!
Met vriendelijke groet, A. J. Sijm, Dahliastraat 53, 8102 AE Raalte

Geachte redactie,

De helmen, die de trommelaars van foto 3 op pagina 24 dragen, zijn gemaakt door leerlingen van de Ambachtsschool aan het Keern van de afdeling Smederij.
Dhr. Klay

Oostereiland

Jos van der Lee

In het laatste kwartaalblad van 2006 stond een artikel van Rob de Knegt over de geschiedenis van het Oostereiland. Bij onderzoek naar de bebouwing van de Muntstraat kwam ik in de kohieren van de 80ste penning bij toeval enkele vermeldingen tegen die belangrijke aanvullende informatie geven over de eigendomsgeschiedenis van de gebouwen op het Oostereiland.¹

Admiraliteit koopt panden

Uit de kohieren van de 80ste penning blijkt dat de Admiraliteit in West-Friesland en het Noorderkwartier na het afbranden van haar magazijn op het Baadland (in 1692) nog datzelfde jaar drie panden koopt, waarvan in ieder geval twee op het Oostereiland. De locatie van het derde pand, “op ’t Eylant”, is helaas niet eenduidig.² Dit zou het Oostereiland kunnen zijn, maar ook het Visserseiland. In het kohier van de 80ste penning van 1692 staan de aankopen van de twee panden op het Oostereiland

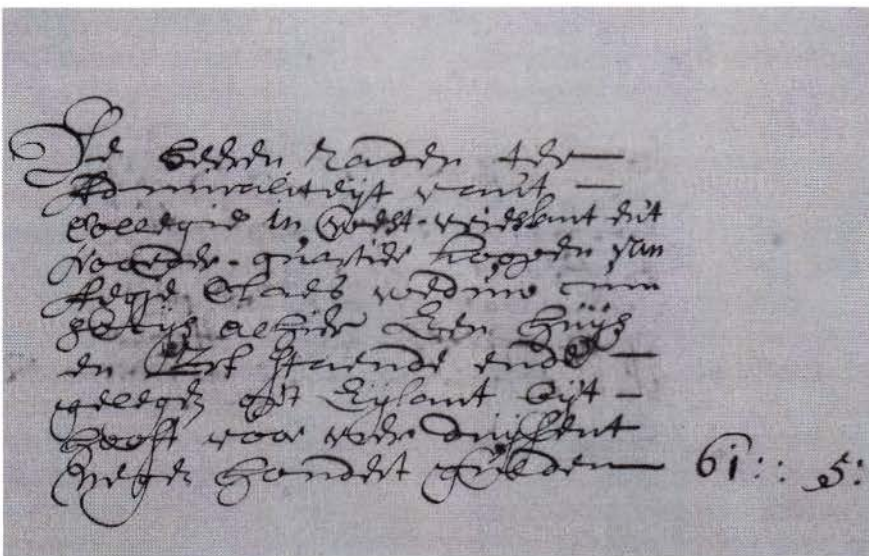
onder de datum 3 juni als volgt genoteerd:

“De heeren raden ter Admiraliteyt van ’t collegie in West-Vrieslant en ’t Noorderkwartier koopen van Aegje Claes weduw cum sociis alhier een huys en erf staende ende gelegen op ’t eylant bij ’t Hooft voor vierduysent negenhondert gulden.” en “De heeren raden ter Admiraliteyt van ’t collegie van West-Vrieslant en ’t Noorderkwartier koopen van de vooghden die over den boedel van Jan Nopper zijn [aangesteld] een packhuys ende de gront van dien staende ende gelegen aen de westzijd van ’t Schuijties eylant met een kelder daeronder voor drieduysent driehondert gulden contant.”³

Uit de gegeven situering “aen de westzijd van ’t Schuijties eylant” van het onderkelderde pakhuis valt af te leiden dat dit het aan de westkant van het Oostereiland gelegen achterpakhuis moet zijn dat dwars gebouwd is op het ach-

tererf van de twee naast elkaar gelegen koopmanshuizen op het Oostereiland (zie de situatietekeningen in het kwartaalblad van december 2006). Jan Nopper, een vooraanstaand koopman, had dit pakhuis vermoedelijk gekocht in 1683 of 1684. In het kohier van de 80ste penning van 1684 staat namelijk onder 26 februari vermeld “Jan Nopper koopt van Ijsbrant Pietersz. Muijs cum sociis een packhuys staende op Schuijtes eylant voor viertienhondert gulden”.⁴ Opvallend is wel de forse waardeestijging van f 1.400,- naar f 3.300,- in acht jaar tijd. Overigens koopt Nopper in 1687 van Aernout Cagias nog een derde deel in een pakhuis op het Oostereiland (voor f 800).⁵ Op welk pakhuis deze vermelding betrekking heeft, is niet bekend. De transportregisters van onroerend goed in het oud-rechterlijke archief zouden hierover duidelijkheid kunnen geven, maar helaas zijn deze uit de periode 1685-1716 niet bewaard gebleven. In het kohier van de 80ste penning komt Jan Nopper overigens meermalen voor. Zijn eigen woonhuis stond naast het admiraliteitsmagazijn op het Baadland en ging ook bij de brand in 1692 verloren.⁶ Het door de Admiraliteit gekochte huis van Aegje Claes cum sociis moet, mede gezien de relatief hoge koopsom van f 4.900,-, één van de twee koopmanshuizen aan de oostkant van het Oostereiland zijn.

Hoewel de twee door de Admiraliteit aangekochte panden op het Oostereiland in het kohier van de 80ste penning beide geregistreerd staan onder 3 juni 1692, zal de overdracht overigens eerder dat

De aankoop door de Admiraliteit van het huis van Aegje Claes op het Oostereiland zoals vermeld in het kohier van de 80ste penning van 1692.

jaar hebben plaatsgevonden. In het kohier staat namelijk een beperkt aantal data vermeld en worden per datum meerdere verkopen geregistreerd. Uit de aankoop van beide panden kan met zekerheid geconcludeerd worden dat het magazijn van de Admiraliteit vanaf 1692 op het Oostereiland gevestigd was.

Noordelijk pakhuis

Het langgerekte pakhuis aan de noordkant van het Oostereiland koopt de Admiraliteit niet in 1692, maar pas zeven jaar later, in 1699, van oud-burgemeester mr. Jacob van Foreest en consorten voor het toen kapitale bedrag van f 10.000,. In het kohier van de 80ste penning

van 1699 staat deze aankoop onder 20 augustus genoteerd: "De heeren gecommiteerde raden ter Admiraliteyt deses quartiers koopen van de heer en mr. Jacob van Foreest, raet en out-burgermeester en consorten, alle burgeren deses stadts, het noorderlijkste packhuys staende op 't soo genaemde Schuijtes eylant, bij 't Hooft, streckende doorgaents oost ende west voor tienduysent gulden."⁷

Traankokerij en taanboet

Met de aankoop van het noordelijke pakhuis is de Admiraliteit nog niet eigenaar van alle bebouwing op het Oostereiland. Uit de kohieren van de 80ste penning blijkt

namelijk dat zich op het eiland onder meer een traankokerij en taanboet in particuliere handen bevinden. Zo staat onder 22 juni 1688 geschreven: "De heer burgemeester Beverwijck koopt van Jacob Blauw, coopman, het opstal van een packhuys ende traenkokerij staende op Schuijtes eylant voor 3050 gulden, sijnde de ketel en andere losse goederen volgens tauxatie begroot op 1550 gulden sulx dattet blijft vijftienhondert gulden." De taanboet wordt genoemd in het kohier van de 80ste penning van 1692 onder 5 juli: "Luijtie Claes coopt van Jacob Bent, beyde seylmaeckers alhier, de helft van het opstal van een

Het in de 19de eeuw verbouwde noordelijke pakhuis dat de Admiraliteit in 1699 koopt van Jacob van Foreest en consorten.

taenboed staende ende gelegen op 't Schuijtes eylant met de ketel en toebehorende gereetschappen voor vijfenseventich gulden." Deze taanboet was overigens het jaar ervoor in opdracht van genoemde Claes en Bent gebouwd. Dit blijkt uit het memoriaal van burgemeesteren en regeerders: "De heeren burgermeesteren ende regeerders des stadts Hoorn, hebben ten versoeken van Jacob Bent ende Luijtje Claesz., seylemakers ende burgers alhier, geaccordeert ende toegestaen aen de voornoemde supplanten omme te mogen oprechten ende timmeren een taenderije op het Schuijtes eylant, ses roeden⁸ van de huysinge van de weduwe van Jan Blauw af, ende op deselve roynging van 't voornoemde huys ter langhte van veertigh voeten ende ter wijte van vijffentwintigh voeten (...)." Het huis van de weduwe Jan Blauw is vermoedelijk het linker van de twee koopmanshuizen aan de oostkant van het Oostereiland. Dit was vroeger bewoond geweest door Cornelis Schuijt en gaat thans schuil achter het middele deel van het brede witte pand.

Ook uit het *Vervolg op de Chronyk der Stad Hoorn van de heer Dr. T. Velius* blijkt dat aan het einde van de 17de eeuw nog niet alle gebouwen op het Oostereiland in handen zijn van de Admiraliteit. Over het jaar 1698 wordt namelijk vermeld: "De wal voor het huys van koopman Schuyt thans¹⁰ het magasin van de Admiraliteyt van Westvriesland werd deese somer ten diensten der handeldrijvende op Rowaan met klinkers bestraat."¹¹ In ieder geval tot 1698 was het Oostereiland dus nog deels in gebruik voor de Rouaansvaart, de veerdienst op de Franse steden Rouen en St. Valery.

Verbouwing

Het ligt voor de hand dat de

Admiraliteit na de aankopen in 1692 en 1699 verbouwingwerkzaamheden heeft laten uitvoeren aan de aangekochte panden, maar daarover heb ik geen gegevens kunnen vinden. Probleem hierbij is dat er in het archief van de Admiraliteit in West-Friesland en het Noorderkwartier helaas geen resoluties of uitgaande brieven bewaard zijn gebleven uit de periode 1678-1701, en dat er in de enkele ingekomen brieven en rapporten uit die tijd ook niets over de gebouwen op het Oostereiland wordt vermeld.¹²

- 1 Westfries Archief, OAH inv.nr. 1560 (kohieren van de 80ste penning 1676-1695). De 80ste penning is een gewestelijke belasting van 1,25% op de verkoop van onroerend goed, waarvan de helft voor rekening kwam van de verkoper en de andere helft voor die van de koper.
- 2 De aankoop van dit pand staat onder 5 juli 1692 geregistreerd: "De heeren raden ter Admiraliteyt van West-Vrieslant ende 't Noorderkwartier koopen van Jan Jacobsz. Blauw alhier een huys ende erf staende ende gelegen op 't Eylant voor tweeduysent vijfhondert en vijftich gulden."
- 3 De 80ste penning voor de aankoop van het huis bedroeg 61 gulden en 5 stuivers en voor het pakhuis 41 gulden en 5 stuivers.
- 4 Ijsbrant Pietersz. Muijs komen we drie jaar eerder tegen in het kohier van de 80ste penning van 1681 onder 8 juli: "Ijsbrant Pietersz. Muijs cum socia koopt van der erfgenamen van Pieter Dircksz. Kruijdenier der darde part in een packhuijs staende en gelegen op Schuijtes eylant voor agthondert een gulden, op twee Mayen [= mei]."
- 5 De aankoop hiervan staat onder

25 juni geregistreerd: "Seigneur Jan Nopper koopt van de heer Aernout Cagias, out-commissaris, de gerechte derde paert in een packhuijs staende ende gelegen op Schuijtes eylant voor achthondert gulden."

- 6 H.W. Saaltink, *Vervolg op de Chronyk der Stad Hoorn van de heer Dr. T. Velius*, Hoorn, 1992, p. 39: "Dit jaar had men alhier het ongeluk van een swaare brand te krijgen, in het Admiraliteyts Magasin van Westvriesland staende aan de westzijde van het Baadland. De vlam verteerde alhier alles tot aan de fundamenten toe. Het huys van de Heer Nopper, voornaam koopman, hiernaast ten oosten staende, werd mede door de vehemente [= hevig] vlam aangetast en geheel verbrand."
- 7 OAH inv.nr. 1563. De 80ste penning voor de aankoop van het noordelijke pakhuis bedroeg 125 gulden.
- 8 Amsterdamse roede = 3,68 meter (in Hoorn werd de Amsterdamse roede gehanteerd).
- 9 OAH inv.nr. 156, vergadering d.d. 24-2-1691. Aan de toestemming voor het oprichten van de taanboet worden twee voorwaarden verbonden: 1. wanneer het stadsbestuur maar wenst moet deze op kosten van de eigenaren weer worden afgebroken, en 2. een jaarlijkse huur van 12 gulden ingaande 1 mei 1691.
- 10 thans: dat wil zeggen bij het schrijven van de kroniek in 1798.
- 11 H.W. Saaltink, *Vervolg op de Chronyk der Stad Hoorn van de heer Dr. T. Velius*, Hoorn, 1992, p. 40.
- 12 Nationaal Archief, 1.01.46 Admiraliteitscolleges, 1586-1795.

De vertaling van de Kroniek van Velius komt eraan

Gezocht: nazaten van Velius

Ton van Weel

Donderdag 15 november 2007 viert de vereniging haar negentigjarig bestaan. Die middag wordt in de Oosterkerk het moment herdacht waarop Johan Christiaan Kerkmeijer in 1917 een kleine groep Hoornse burgers mobiliseerde in zijn strijd tegen de verloedering van stadscultureel erfgoed. Negentig jaar later is veel bereikt en is er reden om dat historische moment te herdenken. De vereniging doet dat door het opnieuw uitbrengen van de 'Chronijck van Hoorn' van Theodorus Velius uit 1630, nu in vertaalde en rijk geïllustreerde vorm.

Nog iedere dag vordert het werk aan die vertaling. De tekst mag dan in zijn volle omvang in eigentijds Nederlands in principe klaar zijn, de opmaak van het boek is dat nog allerminst. Overigens, die vertaling is een waar monnikenwerk geweest van met name Rob Resoort en Jan Plekker. Zij hebben zich jarenlang wekelijks vastgebeten in de oorspronkelijke tekst, deze gekauwd en herkauwd, en uiteindelijk definitief toevertrouwd aan het papier. Het was niet gauw goed naar hun idee. Hulde voor zoveel doorzettingsvermogen en voor de kwaliteit van het geleverde werk. Op dit moment worstelen zij zich opnieuw door de bijna vierhonderd bladzijden tekst op zoek naar aanvullingen en correcties. De andere leden van de projectgroep houden zich nu bezig met het beeldmateriaal, de onderschriften en de plaats daarvan in de tekst. Tegelijkertijd zijn we in klein comité bezig met de voorbereiding van de presentatie op 15 november in de Oosterkerk.

De beeldenstorm, geschilderd door Dirk van Delen in 1630 (Rijksmuseum), wordt in de Kroniek als illustratie opgenomen.

Velius' nakomelingen gezocht

Bij die presentatie willen we de nazaten van de stadsdokter op de een of andere manier betrekken. Onze man van het eerste uur, Leo Hoogeveen, concentreert zich daar nu op. Op deze plaats de oproep: kunt u aantonen dat u een nakomeling van Velius bent – in de

mannelijke dan wel vrouwelijke lijn – meldt u zich dan bij de voorzitter van de projectgroep Ton van Weel. Doet u dat bij voorkeur schriftelijk aan het adres Noorderstraat 18A, 1621 HW Hoorn of via e-mail: vanweel@quicknet.nl U dient uiteraard wel te 'bewijzen' dat u een echte nakomeling van Velius bent.

Verlenging intekentermijn Velius' Kroniek tot 1 augustus 2007

De financiële man van de projectgroep, erelid John Lamers, meldt dat het aantal voorintekenaars zeer bemoedigend is en nog iedere dag groeit. Dat geldt ook voor de reacties van de aangezochte sponsors. We zijn er evenwel nog niet, benadrukt hij steeds. Het is om die reden plezierig hier te kunnen schrijven dat de intekentermijn is opgerekt naar 1 augustus 2007. Dus: wanneer uw betaling vóór 1 augustus is ontvangen, wordt uw naam opgenomen in de intekenlijst in het boek. Zoals bekend is de voorintekentprijs € 25.--, een spotprijs voor ruim 800 bladzijden boeiende Hoornse geschiedenis in kleur en in twee banden gebonden. U maakt het bedrag over op rekeningnummer 3077.70.230 t.n.v. Vereniging Oud Hoorn, inzakke Velius.

Femke Uiterwijk

Vijftig jaar geleden bestond de stad 600 jaar. Eén van de onderdelen van het feestprogramma bestond uit een maaltijd op de Noorderveemarkt. De heer Canneman was toen burgemeester van Hoorn. Mensen, die ooit in Hoorn gewoond hadden, kregen voor de warme maaltijd een uitnodiging. Er waren toen nog geen nieuwbouwwijken, dus het feestcomité had niet op zoveel mensen gere-

kend, maar die kwamen wel. Honderden. Ook op de Noorderveemarkt hing aan een groot spit een varken te braden. Burgemeester Canneman en twee slagers stonden erbij om voor ieder een stukje vlees van dat gebraden beest te snijden. De gasten zitten aan lange tafels geduldig te wachten. Ik begrijp uit de verhalen, dat er niet genoeg vlees was. Maar gezellig was het wel zo te zien!

